

Razlike i sličnosti u visokom obrazovanju između istočno europskih zemalja i zemalja europske unije

Pavlinić, Valentina

Undergraduate thesis / Završni rad

2019

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Pula / Sveučilište Jurja Dobrile u Puli**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:137:406292>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-02-08**

Repository / Repozitorij:

[Digital Repository Juraj Dobrila University of Pula](#)

**Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Fakultet ekonomije i turizma
„Dr. Mijo Mirković“**

VALENTINA PAVLINIĆ

**RAZLIKE I SLIČNOSTI U VISOKOM OBRAZOVANJU
IZMEĐU ISTOČNO EUROPSKIH ZEMALJA I ZEMALJA
EUROPSKE UNIJE**

Završni rad

Pula, rujan 2019.

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Fakultet ekonomije i turizma
„Dr. Mijo Mirković“

VALENTINA PAVLINIĆ

**RAZLIKE I SLIČNOSTI U VISOKOM OBRAZOVANJU IZMEĐU ISTOČNO
EUROPSKIH ZEMALJA I ZEMALJA EUROPSKE UNIJE**

Završni rad

JMBAG: 0303056900 redoviti student / redovita studentica
Studijski smjer: Poslovna Informatika

Predmet: Ekonomska sociologija
Znanstveno područje: Društvene znanosti
Znanstveno polje: Ekonomija
Znanstvena grana:
Mentor: doc. dr. sc. Saša Stjepanović

Pula, rujan 2019.

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Ja, dolje potpisana, Valentina Pavlinić, kandidat za prvostupnika ekonomije, smjera Poslovna Informatika, ovime izjavljujem da je ovaj Završni rad rezultat isključivo mogega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio Završnog rada nije napisan na nedozvoljen način, odnosno da je prepisan iz kojega necitiranog rada, te da ikoji dio rada krši bilo čija autorska prava. Izjavljujem, također, da nijedan dio rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Student

U Puli, x. rujan 2019. godine

IZJAVA o korištenju autorskog djela

Ja, **Valentina Pavlinić**, dajem odobrenje Sveučilištu Jurja Dobrile u Puli, kao nositelju prava iskorištavanja, da moj završni rad pod nazivom „**RAZLIKE I SLIČNOSTI U VISOKOM OBRAZOVANJU IZMEĐU ISTOČNO EUROPSKIH ZEMALJA I ZEMALJA EUROPSKE UNIJE**“ koristi na način da gore navedeno autorsko djelo, kao cjeloviti tekst trajno objavi u javnoj internetskoj bazi Sveučilišne knjižnice Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli te kopira u javnu internetsku bazu završnih radova Nacionalne i sveučilišne knjižnice (stavljanje na raspolaganje javnosti), sve u skladu s Zakonom o autorskom pravu i drugim srodnim pravima i dobrom akademskom praksom, a radi promicanja otvorenoga, slobodnoga pristupa znanstvenim informacijama.

Za korištenje autorskog djela na gore navedeni način ne potražujem naknadu.

U Puli, x. rujan 2019.

Potpis

SADRŽAJ

1. UVOD	5
2. OBRAZOVANJE.....	6
2.1. POVIJEST OBRAZOVANJA.....	7
2.1.1. Pojava i razvoj sveučilišta u Europi.....	8
2.1.2. Pojava Obrazovanja u Hrvatskoj.....	8
3. VISOKO OBRAZOVANJE	9
3.1. Djelatnost visokog obrazovanja	9
3.2. Akademsko priznavanje.....	10
3.3. Visoko Obrazovanje u Hrvatskoj.....	11
3.4. Pojava Bolonjskog procesa	12
3.4.1. Uvođenje ECTS bodova.....	13
3.4.2. Uvođenje Supplementa diplomi – dopunska isprava uz diplomu.....	14
3.5. Visoko obrazovanje unutar Europske Unije	15
4. RAZLIKE I SLIČNOSTI U VISOKOM OBRAZOVANJU IZMEĐU ISTOČNO EUROPSKIH ZEMALJA I ZEMALJA EUROPSKE UNIJE.....	19
4.1. Šolarine	19
4.2. Razina obrazovanja :.....	22
4.2.1. Preddiplomska razina	23
4.2.2. Diplomaska razina	25
4.2.3. Posdiplomaska razina	27
4.3. Ispiti, Predavanja i Bodovanje i ostale pojedinosti.....	29
4.4. Ostali troškovi.....	37
4.5. Međunarodni studenti i vize	39
4.6. Studijski programi – Ekonomija, razlike i sličnosti.....	42
5. ZAKLJUČAK.....	45
LITERATURA.....	47
SAŽETAK.....	50
SUMMARY	51

1. UVOD

Obrazovanje je u današnje vrijeme jedno od najvažnijih čimbenika ekonomije ili samoga društva. Znanje je danas jedno od najviše cijenjenih kapitala u društvu.

Akademsko obrazovanje cjenjenije je nego ikad, i potreba za visokoobrazovanim ljudima iz dana u dan raste. Iako su sve države dio europskog prostora visokog obrazovanja (EHEA), te su mnoge od njih prihvatile Bolonjski sustav, svaka država ima vlastiti individualni sustav visokog obrazovanja, uz to svaka država ima potrebu za drugačijim radnim snagom, i različitim obrazovnim znanjima. Različiti studijski programi, različite godine studija za istu razinu, razlike u plaćanju, školarinama, ocjenjivanju, pohađanju nastave pojedinih kolegija i slično, samo su neke od razlika koje možemo pronaći u visokom obrazovanju kako između pojedinih država, tako, ponekad, između različitih sveučilišta unutar iste države.

Ulaskom pojedine države u EU otvaraju se velike mogućnosti, kako za međunarodno zapošljavanje, tako i za studiranje, odnosno obrazovanje u nekoj drugoj državi. Tome uvelike pomažu i promjene uvedene prihvaćanjem Bolonjskog sustava koji je usmjeren na usklađivanje sustava visokog obrazovanja u Europi sa ciljem stvaranja jedinstvenog europskog prostora visokog obrazovanja. Postoje različiti programi razmjene studenata u Europi. Time studenti stječu međunarodno iskustvo, upoznaju nove kulture, te se osamostaljuju. Prava međunarodnih studenata sve su veća u pojedinim državama, te tako rijetko postoje velike razlike između domaćih i inozemnih studenata. Iako je mobilnost studenata unutar država članica EU jednostavnija, ona je moguća i u države koje nisu članice EU, razlika je samo u prijavama, te potrebama za pribavljanjem vize.

Predmet istraživanja završnog rada je razlika i sličnosti u obrazovanju u državama unutar Europske unije i onih iz Istočne Europe.

Cilj završnog rada je istražiti koje su to točno razlike i sličnosti između pojedinih sustava u analiziranim državama, te na što treba obratiti pozornost ukoliko se upisuje na neko od visokih sveučilišta unutar Europe.

2. OBRAZOVANJE

Obrazovanje je važan društveni čimbenik te pokretač razvoja, pa mu se zbog toga u svijetu i kod nas pridodaje sve veće značenje.

Za razliku od prošlosti, kada se najvažnijim kapitalom smatrao fizički i finansijski kapital, danas je to simbolički kapital, odnosno znanje, informacije i komunikacija koji se razvijaju i unaprjeđuju cjeloživotnim učenjem. Obrazovanje i stručnost danas su neka od glavnih konkurencijskih oružja, a znanje je jedno od komparativnih prednosti gospodarskih aktivnosti. Stoga, kao što je Emile Durkheim naglašavao, upravo je obrazovanje važno za svako društvo. Smatrao je da je obrazovanje djelovanje kojim odrasli utječu na naraštaj još nedovoljno zreo za život u društvu. Svrha obrazovanja je pobuđivanje i razvoj stanovite tjelesne, moralne i umne kvalitete kod djece, a koje kod njih zahtjeva sredina kojoj pripadaju ili cjelokupno društvo¹.

Prema Leksikografskom zavodu Miroslav Krleža, Obrazovanje je „*organizirani pedagoški proces stjecanja znanja i razvijanja spoznaje*“².

„Obrazovanje u užem smislu odnosi se na stjecanje znanja i razvijanje sposobnosti; iz toga proizlaze i materijalni / kognitivni zadatci obrazovanja (znanje) i funkcionalni, formalni, formativni, psihomotorički ili operativni (sposobnosti) zadatci“³.

Jacques Lesourne smatra da je zadaća obrazovanja razviti različite sposobnosti što ih zahtjeva suvremeno gospodarstvo. Stoga možemo reći da je obrazovanje „*Socijalno djelovanje; obrazovni procesi, strukture, institucije i ciljevi su socijalne činjenice, a rezultat su društvenog i povijesnog djelovanja.*“

„*Obrazovanje je povijesno prisutna potreba u razvoju i održavanju svakog društva, no tijekom se povijesti različito ostvaruje.*“

Razvoj obrazovnog sustava stvar je niza utjecajnih faktora. Oni mogu biti:

- Ekonomski – iznos koji se izdvaja za obrazovanje a koji ovisi o snazi ekonomije određenog društva.
- Demografski – mobilnost stanovništva, gustoća naseljenosti, prirodni prirast.

¹ A, Šundalić, Sociologija, Osijek : Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera, Ekonomski fakultet , 2011, strana 177.

² Enciklopedija.hr - <http://www.enciklopedija.hr> , (Pristupljeno 03.08.2019.)

³ Enciklopedija.hr - <http://www.enciklopedija.hr> , (Pristupljeno 03.08.2019.)

- Socijalni uvjeti – dostupnost obrazovanja svima, privilegiranost određenih slojeva u visokom društvu.
- Tehnološke inovacije – korištenje informatičke tehnologije, praćenje ukopnog razvoja društva.
- Institucionalno uređenje – kompenzatorsko obrazovanje, permanentno obrazovanje, poslijediplomski studiji
- Planiranje obrazovanja – fleksibilnost, sposobnost na nužne reforme, sveobuhvatno, dugoročno..⁴

Obrazovni sustav predstavlja „sustav posredovanja kulture, znanja i moći nekog društva.“⁵

2.1. POVIJEST OBRAZOVANJA

Sama država u naprednim industrijskim državama osigurava obrazovanje kao pravo svakog građanina. Organizira formalne ustanove, odnosno osnovne i srednje škole, fakultete, sveučilišta i slično. Zakonskim sankcijama određeno je da je školovanje obavezno. Iako se državno školovanje danas smatra uobičajenim, ono je poprilično suvremena faza u povijesti čovječanstva. Tijekom 19. i 20. stoljeća razvija se moderni obrazovni sustav.

Započinje u Britaniji Fosterovim Zakonom o obrazovanju 1870. godine, a kojim je država preuzela odgovornost za osnovno obrazovanje. Tim zakonom postalo je obavezno polaziti školu do desete godine. 1918. godine Fisherovim Zakonom o školovanju pohađanje nastave postalo je obavezno do četrnaeste godine. 1947 godine donja granica završetka školovanja podignuta je na petnaestu godinu. Danas je ona stala na 16. godini. ⁶

Prema Randalu Collinsu, obrazovanje se prepoznaje kao mnogostruka borba slojeva za dominacijom, ekonomskom korisnošću i ugledom.

Razlikuje nekoliko tipova obrazovanja – obrazovanje kao stjecanje praktičnih vještina, obrazovanje kao potvrđivanje statusne pripadnosti i školovanje kao birokraciju.

⁴ Šundalić Antun – op.cit., str. 178.

⁵ Ibidem, , str. 180.

⁶ M.Haralambo, *Uvod u Sociologiju*, Zagreb, drugo izdanje, 1980 godina, strana 172.

Obrazovanje kao stjecanje praktičnih vještina je školovanje za praksu. Obrazovanje kao potvrđivanje statusne pripadnosti služi kao potvrda kulturne svijesti pripadnika određene društvene grupe. Obrazovanjem za birokraciju postiže se politička kontrola koju provode formalne organizacije.

2.1.1. Pojava i razvoj sveučilišta u Europi

Prvo je europsko sveučilište osnovano u Bologni 1088. (1119.) godine, nakon toga slijedi Pariz 1231. godine. U Engleskoj su prva sveučilišta osnovana u Oxfordu 1167.(1209.) i Cambridgeu 1209. (1214.).

Nakon toga sveučilišta se otvaraju širom Europe. Prag, Beč, Krakow, samo su neki od gradova u kojima se sveučilišta otvaraju. Između 12. i 15. stoljeća postojalo je 75 sveučilišta u Europi. Na navedenim sveučilištima uglavnom su se razvijale sljedeće znanosti: medicina, pravo, filozofija i teologija.

Uloga sveučilišta od samoga početka je različita. Provođenje i posredovanje znanja, dodjeljivanje titula kao društvene legitimacije socijalnog prestiža, predstavlja završetak obrazovanja i odlikuje ga posebnost u odnosu na druge organizacije – ceremonije kod upisa ili diplomiranja.

2.1.2. Pojava Obrazovanja u Hrvatskoj

U 10. stoljeću je početak ere školovanja i obrazovanja na području Hrvatske, a sve do 18. st. oni su bili vezani uz crkvu i svećenstvo. 1849. godine u Zagrebu otvara se prva javna državna učiteljska škola. Hrvatski sabor 1874. godine donosi prvi Hrvatski školski zakon. Njime se reguliralo obvezno petogodišnje školovanje, te hrvatski jezik postaje nastavni jezik umjesto dotadašnjeg njemačkog jezika. Od 1945. bilo je obvezno sedmogodišnje školovanje, a od 1958. osmogodišnje za svu djecu od 7 do 15 godina.⁷

Najstarija zagrebačka osnovna škola utemeljena je 1830. godine kao trirazredna pučka dječjačka učiona s hrvatskim jezikom kao nastavnim. Prva gimnazija osnovana je 1607. godine od strane Isusovaca u Zagrebu. Bila je to Gornjegradaska gimnazija.

⁷ hrvatska.eu , Zemlja i ljudi, <http://www.croatie.eu> , (Pristupljeno 10.08.2019.)

3. VISOKO OBRAZOVANJE

Visoko obrazovanje uključuje stjecanje naobrazbe na visokim učilištima; sveučilišta, fakulteti, umjetničke akademije u njegovu sastavu, te na veleučilištima, konzervatoriju, sjemeništu, visokim školama i sličnim institucijama. Visoko obrazovanje slijedi poslije sekundarnog (srednjoškolskog) obrazovanja, primjerice - gimnazije. Nakon srednjoškolskog obrazovanja slijedi poslije-srednjoškolska (tercijarna) naobrazba, gdje se stječe uža specijalizacija. Uobičajno je da visoko obrazovanje traje nekoliko godina, a završava primitkom određenog akademskog zvanja.

Za visoko obrazovanje redovito se koristi sinonim – akademsko obrazovanje.

3.1. Djelatnost visokog obrazovanja

Djelatnosti visokog obrazovanja, stručne, umjetničke i znanstvene djelatnosti, te ostale djelatnosti obavljaju se na sveučilištima, umjetničkim akademijama i fakultetima. „U sklopu djelatnosti visokog obrazovanja ova visoka učilišta organiziraju i izvode sveučilišne studije, a u skladu sa Zakonom o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju mogu organizirati i izvoditi i stručne studije.“⁸

Sveučilišni studiji osposobljavaju studente za obavljanje poslova u znanosti, visokom obrazovanju, javnom sektoru, poslovnom svijetu, društvu općenito. Uz to studente se osposobljavlja za razvoj te primjenu stručnih i znanstvenih dostignuća. Sveučilišni studiji obuhvaćaju tri razine: preddiplomski, diplomski i poslijediplomski studij.

Veleučilište i visoka škola osnivaju se zbog obavljanja djelatnosti visokog obrazovanja organizacijom i izvođenjem stručnih studija, te mogu obavljati stručnu, znanstvenu i umjetničku djelatnost u skladu sa Zakonom o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju i svojim statutom.⁹ Veleučilište je visoka škola sa barem tri različita studija iz minimalno tri različita polja. Visoke škole ne mogu biti sastavnice valeučilištima.¹⁰

⁸ Zakon HR, Pročišćeni tekstovi zakona - <https://www.zakon.hr/z/320/Zakon-o-znanstvenoj-djelatnosti-i-visokom-obrazovanju>, (pristupljeno 11.08.2019.)

⁹ Ministarstvo znanosti i obrazovanja - <https://mzo.hr/hr/rubrike/visoko-obrazovanje%20>, (pristupljeno 11.08.2019.)

¹⁰ Zakon HR, Pročišćeni tekstovi zakona - <https://www.zakon.hr/z/320/Zakon-o-znanstvenoj-djelatnosti-i-visokom-obrazovanju>, (pristupljeno 11.08.2019.)

„Stručni studiji pružaju studentima primjerenu razinu znanja i vještina koje omogućavaju obavljanje stručnih zanimanja te ih osposobljavaju za neposredno uključivanje u radni proces.“¹¹ Stručno obrazovanje obuhvaća: kratki stručni studij, preddiplomski stručni studij i specijalistički diplomski stručni studij.

Razlika između stručnoga i sveučilišnog studija je u koncepciji studija, odnosno u znanju, kompetencijama i vještinama koje se stječu na sveučilišnom, odnosno na stručnom studiju, a ne u njegovoj u dužini. Stručni studiji studente obrazuju za rješavanje praktičnih zadataka, dok ih sveučilišni obrazuju za struku, ali ih istodobno upoznaju s teorijskim i metodološkim postupcima znanstveno – istraživačkog rada i pripremaju za mogućnost daljnjega usavršavanja.

3.2. Akademsko priznavanje

Određeno visoko učilište odobrava kvalifikaciju, studij ili diplomu drugoga (domaćega ili stranoga) visokog učilišta zbog prijama studenata na daljnji studij. Akademsko priznavanje može se tražiti u svrhu akademske karijere na nekoj drugoj ustanovi, te u pojedinim slučajevima i za pristup drugom tipu zaposlenja na tržištu rada (akademsko priznavanje za profesionalne potrebe).

U kontekstu Europskoga prostora visokog obrazovanja, predloženog Lisabonskom konvencijom i Bolonjskom deklaracijom, razlikuju se tri osnovne razine instrumenata potrebnih za provedbu svake od tih razina:¹²

- a. priznavanje kvalifikacija uključujući i prethodno učenje i profesionalno iskustvo radi prijama ili ponovnog prijama u visoko obrazovanje;
- b. priznavanje kratkih studijskih razdoblja povezanih sa studentskom mobilnošću, pri čemu se kao osnovni instrument priznavanja koriste ECTS bodovi te
- c. priznavanje potpunih akademskih stupnjeva, pri čemu se kao osnovni instrument priznavanja koristi dodatak diplomi.

¹¹ Zakon HR, Pročišćeni tekstovi zakona - <https://www.zakon.hr/z/320/Zakon-o-znanstvenoj-djelatnosti-i-visokom-obrazovanju>, (pristupljeno 11.08.2019.)

¹² Agencija za znanost i visoko obrazovanje - <https://www.azvo.hr/hr/pojmovnik/115-akademsko-priznavanje>, (pristupljeno 11.08.2019.)

3.3. Visoko Obrazovanje u Hrvatskoj

Hrvatska danas ima binarni sistem gdje se provodi visoko obrazovanje :

- Sveučilišni studiji koji se sastoje od akademskih programa koji se provode isključivo na sveučilištima;
- Stručni studiji koji se sastoje od stručnih programa koji se izvode na veleučilištima ili visokim školama (iznimno, stručni programi mogu se provoditi i na sveučilištima).

Visoka učilišta s obzirom na osnivača dijelimo na javna i privatna.

Prvo sveučilište u Hrvatskoj osnovano je u Zadru 1396. Godine 1396. osnovan je Studium generale, koje se kasnije naziva Universitas Jadertina. Sveučilište je bilo aktivno do 1807. Od tada su u Zadru djelovale pojedine ustanove visokog školstva, sve do osnivanja obnovljenog Sveučilišta u Zadru 2002. godine. Prošlo je cijelo stoljeće prije nego li je dominikanski studij dignut u red studia generalia sa svim sveučilišnim pravima i povlasticama. Uz 1669. godinu veže se početak Zagrebačkoga sveučilišta. Tada je kralj Leopold uzdignuo zagrebačku isusovačku akademiju na stupanj sveučilišta. Ukazom carice Marije Terezije u Zagrebu je 1776. osnovana Kraljevska akademija znanosti, koja je u početku imala tri fakulteta: teološki, pravni i filozofski.

Sveučilište u Zagrebu osnovano 1669. je najstarije je sveučilište u jugoistočnoj Europi.

Moderno sveučilište u Zagrebu osnovano je 1874. – sastavnice su mu bile bogoslovni (teološki), pravoslovni (pravni) i mudroslovni (filozofski) fakultet – a danas je ono najveće u zemlji i obuhvaća 29 fakulteta, 3 akademije i sveučilišne centre. Uz Zagrebačko u Hrvatskoj djeluju još sveučilišta u Dubrovniku, Puli, Rijeci, Osijeku, Splitu i Zadru te Hrvatsko katoličko sveučilište u Zagrebu.

2005. godine svi studijski programi usklađeni su sa zahtjevima Bolonjskog procesa radi stvaranja Europskog sustava visokog obrazovanja.

Ukupno danas djeluje 90 javnih visokih učilišta i 32 privatna visoka učilišta. Najveći broj studenata, njih 67,5%, studira sveučilišni studij na fakultetima.

3.4. Pojava Bolonjskog procesa

Kako bi se postigla veća kompatibilnost obrazovnih sustava, 1999. godine nakon Bolonjske deklaracije nastaje Bolonjski proces.

Bolonjski proces međuvladina je suradnja u području visokog obrazovanja u kojoj sudjeluje 48 europskih zemalja, a sam proces usmjeren je na usklađivanje sustava visokog obrazovanja u Europi sa ciljem stvaranja Europskog Prostora Visokog Obrazovanja. To je zajednički projekt tijela javne vlasti, sveučilišta, nastavnika i studenata zajedno s udrugama dionika, poslodavcima, agencijama za osiguravanje kvalitete, međunarodnim organizacijama i institucijama, uključujući Europsku komisiju. Ocjenjuje se svake 3 godine na Ministarskim konferencijama.

Cilj Bolonjskog procesa je dovođenje do veće usklađenosti, kompatibilnosti, dosljednosti i usporedivosti sustava visokog obrazovanja, te povećanje međunarodne suradnje u području visokog obrazovanja u Europi i time olakšati učenicima da budu pokretni i da institucije privuku studente i znanstvenike iz drugih zemalja i kontinenata. Bolonjskom je reformom povećana konkurentnost i privlačnost europskih sveučilišta i visokih škola širom svijeta.

¹³ Glavni ciljevi su:

- uvođenje sustava s tri ciklusa (preddiplomski/diplomski/poslijediplomski studij)
- pojačana kontrola kvalitete i
- lakše priznavanje kvalifikacija i razdoblja studiranja

U okviru Bolonjskog procesa podržana je modernizacija sustava obrazovanja i osposobljavanja kako bi se osiguralo ispunjavanje potrebe promjenjivog tržišta rada. Bolonjski proces uveo je niz novina: tri razine studija, ECTS bodove te nove akademske titule i stručne nazive. Studentima se nudi nekoliko razina studija na sveučilišnim i/ili stručnim studijima. Svaka razina studija mora biti u skladu s europskim sustavom prijenosa bodova po kojem se jednom godinom studija u pravilu stječe 60 ECTS bodova (30 u prvom i 30 u drugome semestru). Završetkom određene razine studija student stječe određeni naziv, ovisno da li je završio sveučilišni ili stručni studij.

¹³ Središnji državni portal - <https://gov.hr/moja-uprava/obrazovanje/visoko-obrazovanje/bolonjski-proces/227>, (Pristupljeno 18.08.2019.)

Sveučilišni studij dijeli se na:

- preddiplomski studij: 180 – 240 ECTS bodova (traje od 3 do 4 godine), akademski naziv: prvostupnik/prvostupnica (baccalaureus/baccalaurea) uz naznaku struke.
- diplomski studij: dodatnih 60 – 120 ECTS bodova (traje od 1 do 2 godine), akademski naziv: magistar/magistra struke
- poslijediplomski studij: dodatnih 180 ECTS bodova (traje 3 godine), doktor znanosti.

Stručni studij možemo podijeliti na:

- preddiplomski: 120 – 180 ECTS bodova (traje 2 do 3 godine); završetkom studija s manje od 180 ECTS bodova stječe se odgovarajući stručni naziv, u skladu s posebnim zakonom, a završetkom studija sa 180 ili više ECTS bodova stječe se stručni naziv: stručni/a prvostupnik/prvostupnica (baccalaureus/baccalaurea) uz naznaku struke
- specijalistički diplomski studij: dodatnih 60 – 120 ECTS bodova (traje od 1 do 2 godine), stručni naziv: specijalista/specijalistica određene struke.

Odredbe bolonjskog procesa predviđele su mogućnost prelaska iz jednog sustava u drugi na temelju ECTS bodova. Studenti koji su završili sveučilišne studije bez problema prelaze na sveučilišne studije, a studenti koji su završili stručni studij mogu nastaviti studij na diplomskom sveučilišnom studiju ako tako propiše visoko učilište, pri čemu se mogu propisati i neke razlikovne obveze.

3.4.1. Uvođenje ECTS bodova

ECTS je Europski sustav za prijenos i prikupljanje bodova (European Credit Transfer System) koji je osmišljen 1989. godine, a označava studentsko opterećenje tijekom ispunjavanja fakultetskih obaveza radi stjecanja očekivanih rezultata, te označava količinu vremena koje je studentima u prosjeku potrebna kako bi izvršili obveze vezane uz nastavu i učenje (poput predavanja, seminara, projekata, praktičnog rada, pripreme za nastavu, samostalnog učenja, istraživačkog seminar, praktikuma, laboratorijskog rada, neovisnog učenja, ispita).

Sustav bodovanja koji je usvojen u sklopu Bolonje temelji se na načelu da je 60 bodova mjera za opterećenje redovitog studenta tijekom jedne akademske godine. Radno opterećenje redovitoga studenta u jednoj godini u većini slučajeva iznosi 1500 do 1800 sati te kada bi se određivala vrijednost jednog boda, ona bi označavala 25 do 30 radnih sati redovnih studenata, u što je uključena aktivna nastava kao i ispiti.¹⁴

ECTS bodovi uvedeni su i kako bi se lakše planirale i priznale studentske kvalifikacije, ali i olakšala studentska mobilnost. ECTS bodovi stečeni na jednom studijskom programu mogu se prenijeti na drugi studijski program na istome ili drugom visokom učilištu. Preduvjet prenošenja jest da visoko učilište priznaje ECTS i rezultate učenja s drugog visokog učilišta.

3.4.2. Uvođenje Supplementa diplomi – dopunska isprava uz diplomu

Dopunska izjava o studiju je dokument koji se prilaže diplomi u visokom obrazovanju, a na jasan i jednostavan način predočava koja je znanja, vještine i sposobnosti – student stekao tijekom studija. Dodatak diplomi omogućuje precizan i objektivan opis studentske akademske karijere i kompetencija te omogućuje lakši nastavak studija u Hrvatskoj i inozemstvu. Sadrži podatke i odredbe koje nisu navedene u diplomi/svjedodžbi/potvrdi, a između ostaloga to su: opis razine i vrste studija koju je student završio, prijepis ocjena i opis uspjeha studenta.

U Hrvatskoj visoka učilišta obvezna su automatski izdati dopunsku ispravu o studiju svakome studentu koji završava bolonjske studijske programe, bez naknade, na hrvatskom i engleskom jeziku. Visoko učilište smije, ako to želi, izdavati dopunsku ispravu i na drugim stranim jezicima i za to urediti posebna pravila.

Visoka učilišta nisu obvezna izdavati dopunsku ispravu o studiju studentima starih studijskih programa. No, postoji mogućnost da je određeno visoko učilište samostalno odlučilo izdavati dopunsku ispravu o studiju i osobama koje su završile stare studijske programe te se vezano uz to potrebno obratiti direktno vodstvu visokog učilišta.¹⁵

¹⁴ Europksa komisija - https://ec.europa.eu/education/resources-and-tools/european-credit-transfer-and-accumulation-system-ects_hr, (Pristupljeno 18.08.2019.)

¹⁵ Ministarstvo znanosti i obrazovanja - <https://mzo.hr/hr/sto-je-dopunska-isprava-o-studiju-diploma-supplement-te-moze-li-se-ista-izdati-osobama-koje-su>, (Pristupljeno 18.08.2019.)

3.5. Visoko obrazovanje unutar Europske Unije

Visoko obrazovanje u zemljama Europske unije razlikuje se od države do države. Unatoč pokušajima usklađivanja obrazovnog sustava, potaknute prvenstveno Bolonjskom deklaracijom, razlike su još uvijek velike. Zbog kulturne različitosti, različitog ekonomskog i povijesnog okvira pojedine zemlje članice, različitog političkog ustrojstva, zbog različitog gospodarskoga razvoja i samo obrazovanje se razlikuje.

Iako su sve države dio europskog prostora visokog obrazovanja (EHEA), svaka država ima vlastiti individualni sustav visokog obrazovanja. Sustav EHEA pomaže osigurati da su sustavi visokog obrazovanja u Europi kompatibilni - kako bi studenti, akademici u Europi mogli lakše surađivati, studirati i raditi u inozemstvu.¹⁶

Kvalifikacije diljem Europe mogu se usporediti s Europskim Kvalifikacijskim Okvirom (EQF).

Diljem Europe nude se sljedeće glavne visokoškolske kvalifikacije:

1. Prvostupnička diploma

Većina redovnih studijskih programa prvostupnika u Europi traje 3 ili 4 godine. To može biti i duže u slučaju izvanrednog studiranja ili ponavljanja godine, odnosno upisivanja apsolvantske godine. Većina studijskih programa uključuje predavanja i nastavu, ocjenjujući pritom ispite, zadatke, eseje. Moguća je, također, i praktična nastava, odnosno stažiranje.

2. Magisterij

Većina redovnih diplomskih studija u Europi traje 1 ili 2 godine (to će biti duže ako studirate izvanredno ili u situacijama kao kod prvostupničkih programa.) Da biste stekli diplomu magistra, obično vam je prvo potrebno završiti prvostupničku razinu ili drugu dodiplomsku kvalifikaciju. Poslodavci visoko cijene magisterij. Oni su sjajan način da steknete dublje ili dodatne vještine i znanja koja će vam pomoći da razvijete svoju karijeru. Konkretno, oni

¹⁶ Europska komisija - https://ec.europa.eu/education/study-in-europe/planning-studies/european-higher-education_en, (Pristupljeno 18.08.2019.)

bi vam mogli također pomoći da steknete profesionalni status. Ako želite, mogli biste se odlučiti za magistarski rad koji se fokusira na neovisna istraživanja, gdje jedan predmet usko proučavate uz vodstvo supervizora, izrađujući tezu ili disertaciju.

3. Doktorat / PhD

Većina doktorata u Europi traje oko 3 ili 4 godine (to će biti duže ako studirate honorarno). Kako biste mogli upisati doktorski studij, prvo morate završiti prvostupnički i magisterijski studij. Doktorati su idealni za ljude koji imaju razvijenu strast prema istraživanju. Posebno su korisni ako želite raditi u akademskim krugovima, postati specijalist za određeno područje ili biti istraživač u određenoj industriji. Doktorati obično uključuju mnogo neovisnih studija i istraživanja, specijaliziranih za jedan određeni predmet. Možete pohađati neke kolegije, ali obično provodite vlastita neovisna istraživanja, pod vodstvom voditelja. Cilj doktorata je proizvesti nove informacije i ideje ili provesti originalna istraživanja kako bi se unaprijedio vaš program. Od vas se može očekivati da pripremate radove tijekom svog programa i izrađujete tezu za ocjenu. Kako biste se prijavili, obično morate podnijeti prijedlog istraživanja, u kojem je istaknuto što će vaš doktorat postići.¹⁷

Uz ove tri glavne razine studija, također možete učiniti puno drugih visokoškolskih kvalifikacija - poput profesionalnih diploma i više.

Unutar Europe postoji niz visokoškolskih studijskih programa. Primjerice, možete studirati; astrofiziku, biotehnologiju, ekonomiju, povijest, poslovanje, kemijsko inženjerstvo, nogometni menadžment, geografiju, pravo, medicinu, turizam, teologiju, upravljanje zelenom energijom, informatičku tehnologiju, međunarodne odnose, jezike, književnost, Sociologija, podučavanje, zoologija i još puno ostalih različitih studija.

Veliki broj studija visokog obrazovanja unutar Europske Unije ima „modularnu“ strukturu. Modularna struktura znači da možete izraditi personalizirani program odabirom nekoliko različitih modula ili jedinica svake godine iz širokog izbora. Ukoliko

¹⁷ Europska Komisija - https://ec.europa.eu/education/study-in-europe/planning-studies/european-higher-education_en, (Pristupljeno 18.08.2019.)

Vas zanima više od samo jednoga smjera, možete kombinirati više programa – primjerice Latinski jezik i ekonomiju.

Širom Europe postoji tisuće sveučilišta, istraživačkih instituta i visokih učilišta, od kojih su neka najbolja u svijetu, recimo Sveučilište Oxford (20,735 studenata), Sveučilište Cambridge (19,578 studenata) i mnoga druga. Mnoge ugledne visokoškolske ustanove nalaze se u Italiji, posebice u područjima dizajna, umjetnosti i arhitekture i dizajna, glazbene akademije u Beču itd.

U Velikoj Britaniji razlikuje se pojam fakultet i sveučilište. Fakultet je ustanova za daljnje obrazovanje koja priprema svoje studente za stjecanje diplome, dok je sveučilište visokoobrazovano visoko učilište pa će na kraju njega studenti steći diplomu. Nakon dvije godine studija, studenti mogu polagati 'A-Levels' ispite. A-Level su državni ispiti i priznaju ih sva sveučilišta u Velikoj Britaniji i institucije širom svijeta, a potrebni su za upis na sveučilište u Velikoj Britaniji. Tijekom dvije godine nakon srednjoškolskog obrazovanja studenti su se specijalizirali za tri ili četiri predmeta koji su obično relevantni za studij koji žele slijediti na sveučilištu.

Postoji puno mogućnosti da studirate u više europskih zemalja. Studiranje u inozemstvu je prilika za poboljšavanje svojih jezičnih vještina, da upoznate nove kulture, steknete nova znanja i neovisnost. Pomoću programa *Erasmus* + Europske unije možete dio svog studijskog programa studirati u inozemstvu u nekoj od 34 države (Bugarska, Belgija, Hrvatska, Austrija, Francuska, Danska, Finska, Njemačka, Italija, Latvija, Malta, Norveška, Ujedinjeno Kraljevstvo..) u periodu od 3 do 12 mjeseci u sklopu svog studijskog programa.

Te mogućnosti su dostupne studentima na razini prvostupnika, magistra ili doktorata. Također možete kombinirati studij u inozemstvu sa pripravništvom. Studenti ne moraju plaćati školarinu za svoje vrijeme u inozemstvu. Da biste ispunjavali uvjete, morate studirati na visokoškolskoj ustanovi koja je dio programa Erasmus +.

Unutar Europske unije može se studirati na nekom od 24 službena jezika, no većina zemalja članica nudi studijske programe na svome službenome i engleskom jeziku. Uobičajno akademske godine započinju u rujnu ili listopadu, a završavaju u lipnju. Kod nekoliko studijskih programa akademska godina započinje u siječnju ili veljači.

Studiranje u Europi može biti vrlo isplativo. Europske države ulažu u svoje sustave visokog obrazovanja kako bi omogućile obrazovanje dostupnim studentima, istovremeno održavajući visoke standarde kvalitete. Troškovi studiranja u EU ovise od zemlje do zemlje. Svaka zemlja u Europi ima svoju politiku naknade. U nekim su europskim zemljama studijski programi besplatni.

Širom Europe na raspolaganju je 100.000 stipendija i programa financijske potpore za međunarodne studente koji ovdje žele studirati. Neki programi pokrivaju dio školarina, neki pokrivaju sve školarine te ostale troškove života. Prosječne školarine za dodiplomske studije u Europi su:

- 4.500 EUR / godišnje za studente iz EU / EEA
- 8.600 EUR / godišnje za studente izvan EU / EEA

Prosječne školarine za magisterij u Europi:

- 5.100 EUR / godišnje za studente iz EU / EEA
- 10.170 EUR / godišnje za studente izvan EU / EEA.

Unutar EU postoji mogućnost posudbe novaca za magisterij. Ukoliko ste državljanin jedne od europske zemlje programa Erasmus+ ispunjavate uvjete za mogućnost dobivanja zajma *Erasmus + Master* od 12.000 EUR za jednogodišnji magistarski program ili 18.000 EUR za dvogodišnji magistarski program da bi studirali u jednoj od 33 europske zemlje programa Erasmus + . Također, za dobivanje zajma morate slijediti magistarski program u drugoj zemlji od one u kojoj živite i u drugoj zemlji od one u kojoj ste stekli diplomu.

4. RAZLIKE I SLIČNOSTI U VISOKOM OBRAZOVANJU IZMEĐU ISTOČNO EUROPSKIH ZEMALJA I ZEMALJA EUROPSKE UNIJE

Promatrajući neke od zemalja iz Europske unije, i zemlje Istočne Europe, uočavaju se neke sličnosti i ponešto razlika. Sve analizirane zemlje u Istočnoj Europi, osim Bjelorusije, prihvatile su Bolonjski proces. Iako su prihvatile tu reformu obrazovanja, sustavi i dalje nisu usklađeni.

4.1. Školarine

U nekim državama EU visoko obrazovanje besplatno je za sve građane te zemlje, te za studente iz država članica EU. Stvari su složenije za studente koji nisu iz EU / EEA, a koji obično moraju plaćati školarinu. U slučaju zemalja koje nisu članice EU, školarine su također u većini slučajeva besplatne, no i one države i sveučilišta gdje se školarina plaća, sama školarina je i dalje niža od školarina unutar EU.

Iznimka u EU je Španjolska, gdje se plaćaju i javna i privatna sveučilišta. Prediplomski studij košta oko 1000 EUR godišnje na javnom sveučilištu. Magisterij može koštati između 2000 i 6000 EUR na državnom sveučilištu, a Doktorat između 200 i 600 EUR godišnje. Naknade za pohađanje privatnog sveučilišta radi stjecanja diplome razlikuju se od 5.500 do 18.000 EUR po školskoj godini. Primjerice na Sveučilištu Pompeu Fabra, za studij Ekonomije studenti iz EU plaćaju oko €1.657, te €6.800,32 građani izvan EU. Gotovo svi fakulteti i sveučilišta u Španjolskoj imaju naknade za prijavu na koledž, obično ostaju manje od 55 EUR.

U Njemačkoj su više-manje sva sveučilišta besplatna, no nedavno su sveučilišta iz 4 saveznih država (Baden-Württemberg, Bavarska, Hamburg i Donja Saksonija) počela naplaćivati školarinu za preddiplomske studije u iznosu od 500 EUR po semestru. Svi studenti na visokoškolskim ustanovama dužni su uplatiti administrativne pristojbe. Administrativne pristojbe nisu isto što i školarina. Iznos varira ovisno o visokoškolskoj ustanovi, dijelom i zbog toga što su u doprinos uključene različite usluge, a iznosi od oko 150 do 250 EUR po semestru. Taj novac ide u svrhu doprinosa i naknada socijalne skrbi, u svrhu subvencioniranja studentskog smještaja i kantina. Omogućuje vam i članstvo u sindikatu, putnu kartu za javni prijevoz i pristup sveučilišnim sportskim objektima, a također pokriva administrativne troškove. Dio doprinosa u semestru koji

je doprinos za dobrobit studenata može iznositi do 100 EUR. Za diplomatske programe školarine se naplaćuju, a kreću se u rasponu od 650 EUR do 3000 EUR po semestru. Većina diplomatskih studija u Njemačkoj dolazi s školarinama, no s druge strane, doktorski studiji na njemačkim sveučilištima u principu su besplatni. Doktorantima se školarina naplaćuje tek nakon što završe prvih šest semestra, ali od njih se mora platiti doprinos u iznosu od oko 150-200 EUR po semestru. Doktorski studenti obično rade na istraživačkom projektu (plaća se doktorat) ili primaju stipendiju.

U UK visoko obrazovanje je neobavezno stoga diplomu financirate sami. Naknade za školarinu mogu varirati od sveučilišta do sveučilišta i u kojoj administrativnoj oblasti želite (Engleska, Škotska i Wales). Za domaće studente, engleska sveučilišta mogu naplatiti najviše 9 250 funti (10213 EUR) godišnje za preddiplomski studij. Sveučilišta u Walesu mogu naplatiti do 9000 funti (9937 EUR) za domaće studente i 3925 funta (4333 EUR) za studente Europske unije i Sjeverne Irske. Sveučilišta u Sjevernoj Irskoj naplatit će do 4030 funti za domaće studente, a mogu naplatiti i do 9250 funti za studente iz drugih dijelova Velike Britanije. Škotska ne naplaćuje naknade za škotske studente ili studente iz EU na dodiplomskoj razini, no očekuje se da će svaki student iz Engleske, Walesa ili Sjeverne Irske platiti do 9 250 funti godišnje. Međunarodni studenti koji nisu članovi EU će platiti znatno više za studij u Škotskoj. Na primjer, u 2017. godini, Sveučilište u Edinburghu je studentima dodiplomskog obrazovanja naplaćivalo između 16.650 i 23.200 funti godišnje (18000 – 26000 EUR). U istoj godini međunarodni studenti plaćali su između 10.000 i 35.000 £ (11.000 – 39000 EUR) godišnje za preddiplomske studije, a preddiplomski medicinski fakultet može koštati inozemne studente i do 38 000 funti godišnje.(42000 EUR).

Norveška državna sveučilišta i fakulteti u pravilu ne naplaćuju školarinu svim studentima, uključujući međunarodne studente. To se odnosi na sve razine, uključujući preddiplomski studij, magistarski program i doktorat. Studenti će morati plaćati naknadu u svakom semestru u iznosu od 300-600 NOK (30 – 60 EUR) koja se plaća Organizaciji za socijalnu skrb za knjige i troškove života. Treba imati na umu da neka državna sveučilišta i fakulteti mogu imati školarinu za nekoliko specijaliziranih programa koji su obično na razini magistra. Većina privatnih ustanova ima školarinu za sve svoje programe i tečajeve. Također, strani studenti ne plaćaju veće školarine od norveških. Norveška vlada financira obrazovanje novcem poreznih obveznika kako

bi međunarodni studenti zajedno s matičnim studentima mogli uživati u besplatnom obrazovanju na državnim sveučilištima.

U Švedskoj švedski državljani nisu obvezni plaćati prijave ili školarinu da bi studirali na švedskom sveučilištu, no troškovi školovanja za studente izvan EU/EEA kreću u rasponu od 80 000 SEK (oko 8000 EUR) godišnje do 190 000 SEK (oko 19 000 EUR) godišnje na temelju programa u kojem studirate i sveučilišta koje želite pohađati.

U Italiji su studenti dužni plaćati školarinu u iznosu određenom na pojedinoj obrazovnoj instituciji. Prosječna školarina za prvostupnike i master studije iznosi oko 1500 EUR po akademskoj godini. U nekim su slučajevima studenti oslobođeni plaćanja školarine ovisno o financijskoj situaciji ili uspjehu koje su postigli u dotadašnjem obrazovanju. Privatna sveučilišta u Italiji mnogo su skuplja i većina njih ima iste školarine i za studente iz EU i za one koji nisu članovi EU. Prosječne školarine na privatnim sveučilištima kreću se od 6 000 do oko 20 000 EUR za akademsku godinu. na Sveučilištu u Rimu Tor Vergata školarina se veže za financijsku situaciju vaše obitelji: na temelju dohotka naplaćuje vam se oko minimalnih zakonskih 150 EUR do maksimalno oko 5000 EUR godišnje.¹⁸

U Ukrajini visoko obrazovanje je besplatno za studente koji na prijemnom ispitu postignu visoku ocjenu. Školarina varira od 900 do 2700 EUR godišnje za većinu studija i nešto više za studije medicine.

U Rusiji visoko obrazovanje je bilo besplatno za sve koji su se mogli prijaviti, no sada oko pola studenata mora platiti školarine. Neovisno o tome dolaze li studenti iz Rusije ili neke druge države, ukoliko polože prijamni ispit, mogu studirati besplatno. Također, postoji određeni broj mjesta po programu, prije svega, broj prijava je ograničen po programu, te studenti trebaju imati dobre ocjene kako bi bili unutar broja koji je predviđen za besplatno studiranje. Lomonosov MSU u 2017. godini, za program fizike na razini prvostupnika bilo je predviđeno 380 besplatnih mjesta, te još 60 za plaćanje. Na istom sveučilištu, no za program iz prava (uprava) iste godine bilo je samo 90 mjesta za studente koji plaćaju školarinu. Na Moskovskom državnom sveučilištu 3.400 studenata studira stipendije, a još 1.000 plaća školarinu. Prijelaz s plaćenog na

¹⁸ Sveučilište u Rimu - <http://en.uniroma2.it/>, (Pristupljeno 01.09.2019.)

besplatno obrazovanje je opcija, ako sveučilište uspije osloboditi mjesto. U većini nevladinih ustanova svi studenti plaćaju školarinu bez primanja financijske pomoći.

U Moldaviji visoko obrazovanju je besplatno, a financira se iz državnog proračuna, a može pristupiti jedna osoba samo jednom za svaki ciklus visokog obrazovanja, u granicama raspoloživih mjesta. Na Američkom sveučilištu u Moldaviji plaća se nepovratna prijava za kotizaciju u iznosu od 100 €. Po upisu na sveučilište studenti plaćaju oko 385 EUR za laboratorijske pristojbe, medicinske preglede, zdravstveno osiguranje, knjige. Za međunarodne studente školarina na preddiplomskoj razini iznosi 4500 EUR, a na diplomskoj razini 4950 EUR.

U Bjelorusiji školovanje na javnim visokim učilištima je besplatno za studente koji su prošli prijavu na natječaj. Na privatnim visokoškolskim ustanovama svi studenti plaćaju školarinu. U pravilu, strani državljani koji studiraju u Republici Bjelorusiji plaćaju školarinu. Školarina za prvi ciklus visokog obrazovanja varira. Diplome za redovne studente koštaju 2200 EUR godišnje ili više, a izvanredne diplome koštaju 1200 EUR godišnje ili više. Školarina za drugu razinu visokog obrazovanja počinju od 2.200 EUR godišnje.

Na Bjeloruskom Državnom Sveučilištu Za Informatiku i Radio Elektroniku školarine za programe preddiplomske razine iznose od 2.700 EUR na ruskom jeziku i od 4.500 EUR na engleskom. Za diplomski studij na istome sveučilištu iznosi variraju od 3.000 EUR na ruskom jeziku i od 3.900 EUR na engleskom jeziku, te za doktorske programe od 4.500 EUR nadalje.

4.2. Razina obrazovanja

Iako se godine trajanja pojedine razine u visokom obrazovanju razlikuju, za većinu zemalja iznimka su jedno-stupanjski programi stručnih studija, a to su: studij medicine, veterine, psihologije, teologije, stomatologije, koji uobičajeno svugdje traju 6 godina sa 360 ECTS bodova.

4.2.1. Preddiplomska razina

Ovisno o državi te o obrazovnom sustavu u njoj preddiplomska razina može trajati tri, no u nekim državama i četiri godine.

U UK postoji nekoliko različitih preddiplomskih stupnjeva: počasni i uobičajeni stupnjevi, status kvalificiranog učitelja, poboljšani prvi stupnjevi, interkalirani stupnjevi. Program preddiplomskog studija u Velikoj Britaniji traje tri godine, no nekoliko studija traje i četiri godine ili više. U Škotskoj će Vam trebati četiri godine da završite dodiplomski studij.

U Njemačkoj prosječna dužina redovnih programa preddiplomskih studija je tri godine, a sastoji se od 180 do 240 europskih ECTS bodova. Tijekom programa preddiplomskog studija stječete osnovna znanja o predmetu tijekom šest do osam semestra. Tipični preddiplomski programi uključuju Bachelor of Arts (BA) za humanističke i društvene znanosti, Bachelor of Science (B.Sc.) za tehničke i prirodoslovne tečajeve i Bachelor Engineering (B.Eng.) Za inženjerske znanosti.

U Španjolskoj preddiplomska razina traje četiri godine i moguće je ostvariti 240 ECTS.

U Finskoj će trebati tri godine kako bi završili preddiplomsku razinu, no pravo na studiranje imate i 6 dodatnih semestara, odnosno još dodatne tri godine. Iznimka je za prvostupnika likovnih umjetnosti gdje opseg studija iznosi 210 bodova. Sveučilište mora organizirati obrazovanje kako bi studentima omogućilo završiti diplomu u tri i pol godine redovnog studija.¹⁹

U Norveškoj diploma prvostupnika dodjeljuje se nakon tri godine redovnog studija (180 ECTS). Neke diplome iz područja znanosti, glazbe i izvedbenih umjetnosti, sastoje se od četverogodišnjeg prvostupničkog programa (240 ECTS). Obrazovanje učitelja za osnovnu i nižu srednju školu 2017. godine postao je petogodišnji integrirani diplomski stupanj. Pripada u Razinu 6 u NQF (EQF) u Norveškoj. Norveške visokoškolske kvalifikacije čine razine od 6 do 8 norveškog okvira kvalifikacija za cjeloživotno učenje (NQF) iz 2011., koja je opći nacionalni okvir kvalifikacija, a koji opisuje razine

¹⁹ The Nordic recognition network, <https://norrpic.org/nordbalt/finland>, (Pristupljeno 05.09.2019.)

kvalifikacija definiranih ukupnim ishodima učenja u uvjetima znanja, vještina i opće kompetencije koje bi diplomirani studenti na različitim razinama trebali postići.²⁰

U Rusiji za završetak preddiplomske razine treba četiri godine. Bakalaureat dodjeljuje se na svim poljima, osim medicine. Diplomirani stručnjaci postaju kompletni stručnjaci čak i nakon 4 godine preddiplomskog studija. Za završetak ovoga stupnja potreban je istraživački projekt i polaganje državnih završnih ispita.

U Ukrajini uobičajno preddiplomsko razdoblje iznosi 4 godine (240 ECTS bodova). Sveučilište NAU u Ukrajini pruža mogućnost stjecanja kvalifikacije „Bachelor“ koje traje od 4 - 4.5 godine. Na Nacionalnom pedagoškom sveučilištu Južne Ukrajine nazvanog KD Ushynsky preddiplomska razina sastoji se od 8 semestara, odnosno vrijeme trajanja joj je 4 godine.

U Moldaviji je sustav po kojemu prvi ciklus visokog obrazovanja, traje 3-4 godine studija, a donosi 180-240 ECTS bodova. Na smjeru Financija i bankarstva na Američkom sveučilištu u Moldaviji postoji studij podijeljen na godinu dana temeljnih studija i 4 godine Bachelor studija. Na Sveučilištu UTM Moldavija – Na Fakultetu Elektronike i Telekomunikacije redovni preddiplomski studij traje 4 godine, a izvanredni studij 5 godina, te donosi 240 ECTS bodova. Na Ekonomskom fakultetu istoga sveučilišta preddiplomska razina traje 3 godine sa 180 ECTS bodova.²¹

Preddiplomska razina u Bjelorusiji traje 4 godine, no u Bjelorusiji također postoji razina koja je ekvivalent našoj preddiplomskoj razini, no oni to smatraju Programima Visokog obrazovanja. Traje 4-5 godina, nakon kojega je moguće upisati diplomsku razinu.

²²U Rumunjskoj dužina 1.ciklusa (licenta) odnosno, preddiplomskog studija, ovisni o posebnosti, odnosno vrsti studija, tako da vrijedi sljedeće:

- 3 godine za humanističke, društvene i ekonomske znanosti, pravo, politologiju, likovnu umjetnost i sport;

²⁰ NOKUT 2018., Information On The National Higher Education System, dostupno na: https://www.nokut.no/contentassets/d1fa17093c8f41ac80dcb86cc64de4f0/nokut_punkt8_ds_april-2018.pdf, (Pristupljeno:10.09.2019.)

²¹ Tehničko Sveučilište u Moldaviji, <https://utm.md/en/admissions-aid/the-guide-of-future-student/>, (Pristupljeno 10.09.2019.)

²² Study In Romania, <https://www.studyinromania.com/education-romania.html>, (Pristupljeno 10.09.2019.)

- 4 godine za tehnološke znanosti, inženjerstvo, tehničku industriju, poljoprivredu i šumarstvo;
- šest godina za opću medicinu, stomatologiju, veterinu i arhitekturu.
- 3 godine za humanističke, društvene i ekonomske znanosti, pravo, politologiju, likovnu umjetnost i sport;
- 4 godine za tehnološke znanosti, inženjerstvo, tehničku industriju, poljoprivredu i šumarstvo;

4.2.2. *Diplomska razina*

Kao i dodiplomska razina, tako i sama diplomska razina ima različito trajanje u različitim državama. Nju je moguće upisati samo ako ste prethodno završili preddiplomsku razinu.

U Velikoj Britaniji diplomski (magistarska) razina traje jednu godinu. Neka britanska sveučilišta nude brze programe na kojima možete steći magisterij na dodiplomskoj razini. Za razliku od tradicionalnih preddiplomskih nivoa, ovi programi uključuju ono što biste obično naučili kad steknete prvi stupanj; u osnovi spaja vaš prvi stupanj i prvi poslijediplomski studij u jedan program, a studenti ovih programa pohađaju jednu dodatnu godinu studija, te u četiri godine završavaju kako preddiplomsku tako i diplomsku razinu. Velikoj Britaniji većina diplomskih programa izvodi se godinu dana s punim radnim vremenom i dvije godine sa skraćanim radnim vremenom. Imajte na umu, međutim, da se tečajevi s punim radnim vremenom izvode tijekom razdoblja od dvanaest mjeseci, a samostalni disertacijski radovi obično počinju nakon prva dva semestra i nastavljaju se tijekom ljeta.

U Njemačkoj magisterij traje jednu do dvije godine i podrazumijeva 60 do 120 bodova. Za završetak oba ciklusa uobičajno je potrebno 300 ECTS-a, ali sveučilišta mogu povremeno omogućiti talentiranim studentima da upišu 60 ECTS magistarski program na temelju trogodišnjeg prvostupnika. Tijekom Diplomski studija možete produbiti i proširiti svoje znanje ili se specijalizirati u određenom području tijekom dva do četiri semestra. Za master tečajeve, također postoji izbor između magistra umjetnosti (MA), magistra znanosti i magistra inženjera (M.Eng.)

U Italiji se diplomatska razina naziva „Laurea Magistrale“. Diplomski studij, što je ekvivalent za magistra znanosti u Europskom sveučilišnom sustavu, uobičajno traje dvije godine i ima za cilj osigurati usavršavanje u specifičnim sektorima, a usredotočuju se na profesionalne vještine. Oni koji već posjeduju Laureu u drugom polju i žele dobiti certifikat Laurea Magistrale, prvo moraju steći potrebne bodove.

U Španjolskoj diplomatska razina traje jednu ili dvije godine, ovisno o studiju, a donosi 60–120 ECTS bodova, uostalom, kao u većini europskih država. Oni također zahtijevaju javnu obranu teza između 6 i 30 bodova.²³

U Finskoj nominalno trajanje diplomatske razina je 2 godine, odnosno, 120 ECTS za magistra umjetnosti, psihologije, za magistra glazbe 2,5 godine / 150 ECTS; licencirani veterinar i medicinski licence: 3 godine / 180 ECTS. No, u Finskoj razumno vrijeme za završetak studija na diplomatskoj razini je još dodatna četiri semestra, odnosno još dvije dodatne godine. Neki izuzeci su: Magisterij iz psihologije, (ciljni 2,5 semestra): do 5 semestra dodatno, psihološka edukacija, preddiplomski + diplomatski stupanj (ciljni 5,5 semestra): do 11 semestra dodatno vrijeme. Potrebna je teza koja donosi od 20-40 ECTS

U Norveškoj se magisterij obično stječe nakon dvije godine studija (120 ECTS), nakon završetka prvostupnika stupanj. Program diplomatskog studija uključuje samostalni rad (disertacija) s između 30 i 60 ECTS. U Norveškoj je to stupanj 7 na NQF ljestvici. Magisterij temeljen na iskustvu ima opseg 90 ili 120 ECTS (uključujući samostalni rad od najmanje 20 ECTS bodova. Integrirani magisterij petogodišnji je studijski program (300 ECTS) što rezultira magisterijem, bez završene prvostupničke razine. Izuzetak je magistarski arhitektonski program u Školi za arhitekturu i dizajn u Oslo koja ima doseg od 330 ECTS. U području medicine, psihologije i teologije, profesionalno orijentirane diplome / kvalifikacije su u trajanju od šest godina, te u polju veterinarske znanosti u trajanju od 5,5-6 godina, dodjeljuje se 360 ECTS bodova.

U Ukrajinoj magistar je razina visokog obrazovanja osobe koja je stekla cjelovito visoko obrazovanje, posebne vještine i znanja, dovoljna za nošenje s profesionalnim zadacima i zadacima inovativnog karaktera na određenoj razini profesionalne djelatnosti (u inženjerstvu, poslovna administracija, pedagogija...) Razdoblje studiranja

²³ Sveučilište Murcia, <https://www.um.es/estructura/internacional/in/sist-universitario.php>, (Pristupljeno 10.09.2019.)

obično iznosi 1–1,5 godina (60–90 ECTS bodova). Tijekom studija na razini magistara ili specijalista, studenti su dužni napisati završni rad o odabranom predmetu i isti rad prezentirati. Diploma magistra ukazuje na stručni naziv i specijalizaciju. Studiranje na području kao što su medicina, stomatologija, veterinarstvo, provodi se na temelju cjelokupnog srednjeg obrazovanja u roku od 5–6 godina (301-360 ECTS bodova). Stupanj Specijalist dodjeljuje se dakle, nakon pet godina studija.

U Rusiji magisterij dodjeljuje se nakon uspješnog završetka dvogodišnjeg redovnog studija. Magistarski rad dodjeljuje se nakon dvije godine studija, od kojih je studenti moraju provesti godinu dana istraživanja, uključujući praksu, pripremu i obranu diplomskog rada koji predstavlja originalan doprinos i položiti završne ispite.

U Rumunjskoj diplomatska razina traje dvije godine. Isto je i u Bjelorusiji i Rusiji. Studenti moraju provesti godinu dana istraživanja, uključujući praksu, pripremiti i obraniti diplomski rad koji predstavlja originalan doprinos i položiti završne ispite.

U Moldaviji drugi ciklus visokog obrazovanja traje 1,5-2 godine, te donosi 90-120 ECTS-a. Na Sveučilištu UTM Moldavija – Na Fakultetu Elektronike i Telekomunikacije diplomatska razina traje 1,5 godina i donosi 90 ECTS-a. Na Ekonomskom fakultetu, istog sveučilišta diplomski program traje 1,5-2 godine, ovisno o vrsti studija.²⁴

4.2.3. Posdiplomska razina

Ukoliko nakon završene dodiplomske i diplomatske razine odlučite da se želite i dalje školovati dostupni su doktorski studiji. U većina zemalja u Europi oni traju oko 3-4 godine.

U Velikoj Britaniji posdiplomska razina traje 3 - 4 godine.

U Njemačkoj traje 3-5 godina. Tamo su dostupne dvije vrste doktorata. Prva vrsta je individualni doktorat koji je ujedno i najpopularnija vrsta doktorata. Za ovu vrstu doktorata morat ćete raditi samostalno, a disertaciju ćete izrađivati pod nadzorom profesora, no imat ćete veliku fleksibilnost. Druga vrsta su strukturirani doktorski programi. Ovdje se radi u skupinama i vodi ih skupina supervizora. Trajanje doktorata

²⁴ Tehničko Sveučilište u Moldaviji, <https://utm.md/en/admissions-aid/the-guide-of-future-student/>, (Pristupljeno 10.08.2019.)

ovisi o temi istraživanja, većina je dvije do pet godina. Doktorski studij završava dodjelom doktorata.

U Italiji doktorski studij je najviši stupanj sveučilišnog obrazovanja i zahtijeva od kandidata da prođu opsežan ispit i kompletna originalna istraživanja koja vode do disertacije. Doktorska akademska kvalifikacija stječe se nakon programa studija i istraživanja koji traje najmanje tri godine pod nadzorom kolegija profesora. Cilj je ovog tečaja pripremiti studente za fakultetske i istraživačke položaje ili za druge karijere koje zahtijevaju napredno znanje i istraživačke vještine. Pohađanje ovog stupnja ovisi o programu u kojem se nalazite.

U Rumunjskoj najviši ciklus (doktorat), odnosno poslijediplomski doktorski studij traje 3-4 godine, a mogu se organizirati (osim medicinske škole) kao redovni tečajevi, tečajevi smanjene učestalosti, putem interneta ili u istraživačkim institutima.

Na doktorskoj razini Ukrajina ima dvostupanjski sustav. Isto Kao i Rusija. Prvi stupanj je *Kandidat znanosti* (znanstveni stupanj Kandidat Nauk)koja obično zahtijeva najmanje tri godine studija nakon dodjele Specijalističke ili diplome Magistra, a postiže se podnošenjem i obranom dokorskog rada, kao i nakon postdiplomskog studija (aspirantura) na specijalističkom području. Druga kvalifikacijska je *Doktor znanosti* (znanstveni stupanj Doktor Nauk), najviši stupanj u Ukrajini i Rusiji, usporediv sa "habilitacijom" u nekim zapadnim zemljama (Njemačka), a postiže se disertacijom kojom moraju dati izvorni doprinos određenom području učenja i nakon razdoblja daljnjih studija. Disertacija habilitacije trebala bi predstavljati veliki doprinos razvoju određenog područja ili grane učenja. Doktorski studijski programi mogu se otvoriti u visokim sveučilištima i akademijama ili u istraživačkim institutima i njihovim podružnicama. Javna obrana disertacije održava se u obliku javne prezentacije. Oba stupnja su potvrda o znanstvenim, a ne akademskim postignućima, a moraju biti potkrijepljena originalnim / novim znanstvenim radom, dokazanim publikacijama u recenziranim časopisima i disertacijom zaštićenom pred višim akademskim odborom.

U Moldaviji i Bjelorusiji doktorski ciklus (dr. Sc.) traje 3-4 godine. U Španjolskoj je to 3-5 godina. U Norveškoj ono traje 3 godine, te je to razina 8 na NQF skali.

4.3. Ispiti, Predavanja i Bodovanje i ostale pojedinosti

U svakoj državi, pa često i na svakom sveučilištu načelo bodovanja, ocjenjivanja, polaganja ispita, vrijeme predavanja, obveze studenata, prava studiranja su drugačiji. Ovisi o statutima pojedinih sveučilišta, o zakonima u državi, te o samim pravilima profesora.

U Velikoj Britaniji sveučilišna akademska godina traje otprilike od rujna do lipnja, a studenti diplomskih razina će imati ljetne mjesec da napišu svoju disertaciju. U porastu je trend da neki poslijediplomski programi započnu u siječnju, što može biti odlična opcija za studente koji nisu spremni poslijediplomske studije upisati odmah nakon završetka preddiplomskog studija. Ako je vaš sveučilišni akademski kalendar podijeljen, tada ćete svoju akademsku godinu obično prerezati na tri odjeljka. Ovi se uvjeti obično izvode od rujna do prosinca, siječnja do ožujka i od travnja do lipnja. Na nekim institucijama čak imaju i posebna imena: na primjer, na Sveučilištu u Oxfordu ta se tri naziva nazivaju Michaelmas (od listopada do prosinca), Hilary (od siječnja do ožujka) i Trinity (od travnja do lipnja), dok su na Sveučilištu Durham to Michaelmas, Epiphany i Uskrs. Oni se razlikuju u duljini, ali obično su 3-5 tjedana, 3-5 tjedana i 12-14 tjedana duži. Neka su sveučilišta imala „tjedne čitanja“. Mnogi tečajevi (posebno u umjetničkim predmetima) imaju duge popise za čitanje koje je teško osvojiti, pa neka sveučilišta daju tjedan na polovici prvog semestra (obično posljednji tjedan listopada / prvi tjedan studenog). Tjedni čitanja postaju sve manje popularni i obično se primjenjuju samo na određene predmete na određenim sveučilištima.

U Velikoj Britaniji ocjenjivanje u Velikoj Britaniji vrši se na sljedeći način:

- Čast prve klase (1: 1): 70% ili više
- Priznanja druge klase, gornja (2: 1): 60-70%
- Priznanja druge klase, donja (2: 2): 50-59%
- Treća klasa (3): 45% -49%
- Prolaz: 40% -44%
- Neuspjeh: ocjena niža od 39%

Mnogi diplomski programi u Velikoj Britaniji ocjenjivat će studente na temelju sljedeće skale:

- Razlikovanje: 70% ili više
- Pohvala / zasluga: 60-70%
- Prolaz: 50-59%
- Neuspjeh: ocjena niža od 50%

ECTS bodovanje u UK vrši se na način: 2 credits = 1 ECTS. Jedan credit je jednak ugovorenih 10 sati učenja.

U Njemačkoj postoje dvije vrste obrazovnih institucija: Sveučilišta i sveučilišne ekvivalentne institucije, uključujući specijalizirana pedagoška sveučilišta, teološka sveučilišta i sveučilišta likovne umjetnosti; te Sveučilišta primijenjenih znanosti (Fachhochschulen). Sveučilišta su posvećena osnovnim istraživanjima i dodjeli doktorata, a Fachhochschulen (FH) su više orijentirani na industriju i usmjereni na praktičnu primjenu znanja. Obje institucije dodjeljuju prvostupnike i magistre, ali FH nemaju pravo dodijeliti doktorate. FH programi obično uključuju praktičnu komponentu stažiranja i uglavnom su koncentrirani u područjima poput inženjerstva, poslovanja i informatike. Njemačka akademska godina uglavnom se dijeli na zimski i ljetni semestar. Zimski semestar obično počinje oko 1. listopada, a ljetni oko 1. travnja. Semestar je razdoblje od šest mjeseci. Međutim, to uključuje i semestralne pauze („Semesterferien“), pa je stvarno vrijeme izvođenja predavanja i seminara („Vorlesungszeit“) kraće. Za vrijeme semestralnih pauza mogu biti ispiti, intenzivni tečajevi ili stažiranje. Što se ocjenjivanja tiče u Njemačkoj studijski tečajevi imaju sustav bodova. Bodovi se odnose na poduku i na vrijeme potrebno za pripremu i prelazak naučenog predmeta, pripremu za ispite i same ispite te, ako je primjenjivo, za pripravnštvo. Pismena disertacija (završni rad / magistarski rad) obvezna je i za preddiplomske i magistarske studije. Opseg rada za diplomski rad uključuje najmanje 6 ECTS bodova i ne smije prelaziti 12 ECTS bodova. Bodovi i ocjene moraju biti prikazani odvojeno. Na većini njemačkih sveučilišta obično imate 3 šanse za svaki ispit. Nakon trećeg neuspjeha morate napustiti sveučilište i nikada ne možete studirati ništa što je povezano sa vašim studijskim programom. Ocjene se zapisuju na sljedeći način: 1 - 1,5 (Vrlo dobro), 1,6 - 2,3 (Dobro), 2,4 - 2,9 (Zadovoljavajuće), 3,0 - 3,5 (Dovoljno) i 3,6 - 4,0 (Prolazno).

Talijanski zakon nameće maksimalni broj studenata koji se mogu upisati na određene programe studija na svakom sveučilištu koje nudi određene programe, primjerice medicina, stomatologiju, kirurgiju. Za ove programe prijemni se ispit održava istog

dana na svakom sveučilištu. To bi značilo da student zainteresiran za neki od navedenih programa može odabrati samo jedno sveučilište. Studenti mogu polagati onoliko prijamnih ispita koliko žele, naravno, sve dok se ne održavaju istog dana.

Javna sveučilišta ponekad pokušavaju smanjiti broj studenata otežavajući polaganje ispita u prvim godinama kako bi se odabrali najbolji studenti. Profesori nemaju poticaje da imaju visoke stope uspjeha u tečajevima koje predaju. Umjesto toga, oni imaju poticaj da odvrte studente da pohađaju nastavu i da ih lako promoviraju na testiranju. U Italiji je usvojen kreditni sustav za priznavanje opterećenja učenika. Studenti sveučilišta dodjeljuju CFU (sveučilišni formativni bodovi), dok institucije AFAM dodjeljuju CFA (akademski formativni bodovi). CFU i CFA imaju iste slijedeće karakteristike:

- bodovi predstavljaju količinu nastavnog rada, te učenje na individualnoj razini. Zasluge odgovaraju 25 sati studiranja;
- prosječna količina učenja koje obavlja redoviti student konvencionalno odgovara 60 bodova;
- za potpuno ili djelomično priznavanje bodova koje je stekao student koji želi nastaviti studij odgovornost je obrazovne ustanove koja uzima studenta;
- nastavni propisi na svakom sveučilištu mogu osigurati ponavljajuću provjeru bodova i naznačiti minimalni broj bodova koji se treba postići u određenom roku;
- na temelju unaprijed utvrđenih kriterija sveučilišta mogu prepoznati kao CFU profesionalne sposobnosti i vještine ovjerene u skladu s važećim propisima, kao i druge sposobnosti i vještine stečene obrazovnim aktivnostima post-srednje razine planiranim i provedenim u suradnja sa sveučilištem.

CFU i CFA odgovaraju kreditima ECTS-a. Svaka institucija, u svojim propisima, uspostavlja posebnu tablicu pretvaranja kako bi olakšala konverziju između nacionalnih maraka i ECTS bodova. U Italiji nastava se organizira ili u semestrima ili u tromjesečjima, ovisno o propisima koji se primjenjuju na određenu klasu. Lekcije počinju 30. rujna 2019. za većinu programa studija, a ispiti se provode 10 dana u prosincu, od sredine ožujka do sredine travnja te od kraja lipnja do sredine srpnja. U talijanskom sustavu ocjenjivanja studenti se ocjenjuju prema skali od 0 do 30, a 18 je

najniža, prolazna ocjena. Cum laude može se dodati najviše ocjene (30 con Lode), kao posebna razlika. Kada student diplomira, daje se i konačna brojčana ocjena za cijeli program studija. Minimalna prolazna ocjena za završni stupanj je 66/110, dok je maksimalna 110/110. Za izvanredne studente mogu se dodijeliti priznanja " cum laude". Na Državnom Sveučilištu u Sjevernoj Italiji ispiti se rade usmeno. Profesor postavlja oko 5 pitanja o bilo kojoj temi koja je možda obuhvaćena u predavanjima. Ukoliko se ne prođe ispit, dobiva se druga ili čak treća šansa. Ocjenjivanje se vrši na sljedeći način: 30 bodova (Izvrstan), 29 – 30 (Vrlo dobro), 27 – 28 (Dobro), 24 – 26 (Dovoljno dobro), 18 – 23 (dovoljno).²⁵

U Švedskoj akademska godina podijeljena je na jesenski i proljetni semestar. Jesenski semestar započinje krajem kolovoza i traje do sredine siječnja sljedeće godine. Proljetni semestar obično započinje u siječnju, a završava krajem lipnja. Akademska godina obično traje 40 tjedana, što odgovara 60 bodova na redovnom studiju. Studijski programi čine tečajeve, od kojih su neki obavezni (potrebni), a neki neobvezni. Neki od studijskih programa vode do stručnih ili strukovnih kvalifikacija. Model nastave koji se primjenjuje na švedskim sveučilištima i sveučilišnim fakultetima temelji se na motu „sloboda s odgovornošću“. To znači da studenti imaju nešto manje vremena pod vodstvom profesora nego što je to uobičajeno drugdje, uglavnom slijede studij samostalno ili u skupinama. U Švedskoj ne možete se žaliti na ocjenu, ali možete tražiti da se pregleda. Ispitivač odlučuje hoće li se izvršiti pregled. U principu ne postoji ograničenje broja puta kada student može položiti ispit ili završiti razdoblje za polaganje, ako visokoškolska ustanova nije odlučila ograničiti broj. Ograničenje ove vrste mora biti jasno navedeno u nastavnom planu i drugim službenim zapisima visokog učilišta. Ocjenjivanje se vrši na sljedeći način:

- MVG - Vrlo dobro, odobreno (Mycket väl godkänd) , što u internacionalnom sustavu predstavlja A (izvrsno).
- VG – dobro, odobreno (Väl godkänd) = B (vrlo dobro, sa nekoliko grešaka);
- G – Položeno (Godkänd) = E (Dobro, sa nekoliko grešaka. Ovo je minimalna prolazna ocjena.);
- IG – Nije prošao = F (pad)

²⁵ Study In Europe, <https://www.studyineurope.eu/grades>, (Pristupljeno 15.09.2019.)

U nekim se slučajevima specifični tečajevi ocjenjuju s dva stupnja: G - Godkänd (prolaz) ili U - Underkänd (Neuspjeh).²⁶

U Finskoj akademska godina započinje 1. kolovoza i završava posljednjeg dana sljedećeg srpnja. Jesenski termin počinje 1. kolovoza i završava 31. prosinca, a proljetni termin počinje 1. siječnja i završava 31. srpnja. Akademska godina podijeljena je u četiri nastavna razdoblja od kojih svako traje sedam tjedana. Svi programi osim studija medicine i stomatologije slijede ovaj raspored. Akademska godina ima tri intenzivna razdoblja: prije prvog i trećeg nastavnog razdoblja i na kraju četvrtog. Namjera intenzivnim razdobljima je povećati količinu nastavnih sati koja se nude prema potrebama fakulteta i studenata. Tijekom intenzivnih razdoblja mogu se organizirati različite orijentacijske sjednice, posebni ili jezični tečajevi ili pripremni tečajevi. Ispiti se provode u listopadu, prosincu, svibnju tečajevi se uglavnom ocjenjuju na skali od 0-5. Teze nižih i viših dodiplomskih studija također se ocjenjuju na istoj skali. Ocjene su definirane na sljedeći način:

- 5 (izvrsno)
- 4 (hvale)
- 3 (dobro)
- 2 (zadovoljavajuće)
- 1 (prohodan)
- 0 (odbijeno)

Odobreni ispit može se ponoviti najviše dva puta. Mora postojati barem jedna mogućnost ponavljanja u ispitivanju nastave. Međutim, mogućnost ponavljanja ne odnosi se na disertaciju ili disertaciju nižeg i visokog sveučilišnog stupnja. Ako želite ponovo napisati studiju, kao što je zadatak, esej ili dnevnik učenja, morat ćete ga potpuno napisati na novu temu. Opći način polaganja tečaja je prisustvovanje predavanjima i završnom ispitu ili ispitu na kraju semestra. Predavanja mogu biti masovna predavanja, na primjer, za velike grupe studenata ili rad u malim grupama. Student mora aktivno sudjelovati u nastavi kolegija. Podaci o kolegiju označuju da li je pohađanje obvezno. U tom slučaju od vas će se tražiti da prisustvujete 100, 90 ili 75% predavanja.

²⁶ Study In Europe, <https://www.studyineurope.eu/study-in-sweden/grades>, (Pristupljeno 15.09.2019.)

U Norveškoj akademska godina uobičajeno traje od sredine kolovoza do sredine lipnja sljedeće godine. Ispiti se održavaju u studenom i prosincu te u svibnju i početkom lipnja. ²⁷Ocjene za preddiplomski i postdiplomski ispit dodjeljuju se prema stupnjevima ocjena od A (najviša) do F (najniža), s ocjenom E kao minimalna ocjena.

- A (6) - Odličan - Odličan učinak, jasno izvanredan. Kandidat demonstrira izvrsnu prosudbu i visok stupanj neovisnog mišljenja.
- B (5) - Vrlo dobro - Vrlo dobra izvedba. Kandidat pokazuje čvrstu prosudbu i vrlo dobar stupanj neovisnog razmišljanja.
- C (4) - Dobar - Dobar učinak u većini područja. Kandidat pokazuje razuman stupanj prosudbe i neovisnog razmišljanja u najvažnijim područjima.
- D (3) - Zadovoljavajuće - zadovoljavajuće performanse, ali uz značajne nedostatke. Kandidat pokazuje ograničen stupanj prosuđivanja i neovisnog mišljenja.
- E (2) - dovoljno - izvedba koja zadovoljava minimalne kriterije, ali ne više. Kandidat pokazuje vrlo ograničen stupanj prosuđivanja i neovisnog mišljenja.
- F - Neuspjeh - izvedba koja ne zadovoljava minimalne akademske kriterije. Kandidat pokazuje odsutnost i prosuđivanja i neovisnog mišljenja.

Kreditni sustav koji se sada koristi u NTNU temelji se na opterećenju od 60 kredita za svaku akademsku godinu. To odgovara broju ECTS bodova. Sve norveške visokoškolske ustanove koriste sustav bodova (studiepoeng) za mjerenje studijskih aktivnosti, a koji se smatra ekvivalentnim europskom kreditnom transferu i Akumulacijski sustav (ECTS). 60 ECTS bodova (studiepoeng) raspoređuju se na radno opterećenje cijele akademske godine, što je ekvivalent 1500-1800 sati Studija. 30 ECTS bodova obično se dodjeljuje u jednom semestru tijekom redovnog studija.

U Španjolskoj se akademska godina dijeli na dva semestra, jesenski i proljetni. Nastava uključuje predavanja, seminare i praktični rad. Ispiti mogu biti u veljači ili lipnju, iako se neki tečajevi ocjenjuju tijekom cijele godine. Ocjenjivanje studenta provodi se testom koji se odvija u veljači, ako je tečaj tromjesečan, ili u lipnju, ako je tečaj godišnji. U nekim slučajevima nastavnik može odlučiti izvesti nekoliko ocjenjivanja (ispiti, radovi i slično). Ako student prođe sve ovo tijekom tečaja, može položiti završni ispit.

²⁷ Norveško Sveučilište znanosti i tehnologije, <https://www.ntnu.edu/studies/grading>, (Pristupljeno 15.09.2019.)

Pohađanje nastave nije obvezno, ali se preporučuje jer je to bitan element sveučilišnog obrazovanja. Nastava traje između 50 i 60 minuta, a nastavnici se usredotočuju na teme najčešće oslanjajući se na audio-vizualnu medijsku pomoć. Španjolski sveučilišni sustav je strogo strukturiran te u nekim slučajevima studenti moraju odabrati fiksni nastavni plan i program i neće im biti dopušteno mijenjati sveučilišta tijekom studija. Ocjene u Španjolskoj slijede na skali ocjenjivanja kao što je vidljivo u nastavku:

- A (izvršno) 10 - 9,00 (Matrícula de Honor/ Časni upis (MH) – Sobresaliente/ izvanredno)
- B (vrlo dobro, s nekoliko pogrešaka) 8,99 - 8,00 (Notable alto/ primjetno visoko)
- C (dobro, s nekim pogreškama) 7,99 - 7,00 (Notable bajo/uočljivo nizak)
- D (zadovoljavajuće, s mnogim pogreškama) 6,99 - 6,00 (Bien/Dobar)
- E (dovoljno) 5,99 - 5,00 (Suficiente/dovoljno)²⁸

U Rusiji akademska godina na ruskim sveučilištima traje 10 mjeseci (između 1. rujna i 30. lipnja) i sastoji se od dva semestra: prvi je od 1. rujna do 25. siječnja, drugi je od 9. veljače do 30. lipnja. Na kraju svakog semestra studenti polažu ispite. Nakon toga imaju praznike: dva tjedna zimi, 2 mjeseca ljeti. Nacionalni sustav ocjenjivanja temelji se na skali od 2 do 5, gdje 5 odgovara izvrsnim performansama; 4 - dobre performanse; 3 - zadovoljavajuće performanse; 2 - neuspjeh. Procjena se također može dati u smislu "položeno" (zachtено), "nije prošlo" (ne zachtено) ili "prisustovao" (proslushano). Ocjene se dodjeljuju prema ocjenama koje učenici dobivaju prilikom ispunjavanja određenih zadataka prema nastavnom planu i programu. Očekuje se da studenti savladaju najmanje 61% nastave za vrijeme nastave. Ovo je najslabiji mogući rezultat koji student može postići kako bi dobio kredit. Bodovi se dodjeljuju u tri faze: tijekom 6., 11., i 17. tjedna semestra. To je slučaj kada se održavaju testovi, kontrolni radovi i intervjui za procjenu učinkovitosti studenata u savladavanju predmeta. Ljestvica sveučilišnih ocjena odgovara ECTS ocjenama: "izvršno" - A; "Dobar" - C; „Zadovoljavajuće“ - D; "Neuspjeh" - F.

Bjelorusija akademski uspjeh studenata procjenjuje krajem svakog semestra u obliku usmenog i/ili pismenog testa. Moguće je dobiti „uspjeh“ ili „neuspjeh“ te bodove na od skali od 1-10 na ispitima. Ona glasi ovako:

²⁸Study in Europe, <https://www.studyineurope.eu/study-in-spain/grades>, (Pristupljeno 15.09.2019.)

- 1-3 boda – nezadovoljavajuće,
- 4-5 – zadovoljavajuće
- 6-8 – dobro
- 9-10 – izvrsno.

Akadska godina na sveučilištu u Ukrajini sastoji se od dva dijela: 1. semestar od 1. rujna do 20. siječnja te 2. semestar od 5. veljače do 1. srpnja. Zimski praznici traju dva tjedna dok ljetni odmori traju dva mjeseca. Ne možete propustiti nijedno predavanje, ukoliko imate izostajanje morate ga odraditi u subotu. Veliki broj sveučilišta za strane studente organizira tečajeve za podučavanje ruskog ili ukrajinskog jezika u trajanju od 6 do 10 mjeseci tako da se u Ukrajini može studirati na engleskom, ruskom, ukrajinskom ili pak francuskom jeziku.

U Moldaviji akademska godina ima dva semestra, traje 30 tjedana, od 1. rujna do 1. srpnja. Ocjene su od 5 do 10. Konačna ocjena dobivena je iz ponderirane svote iz trenutnih ocjena i završnog ispita, koji se zaokružuju na korist studenta. Student koji je dobio ocjenu nižu od 5 ne smije biti primljen na završni ispit. Ocjene 10 ili "izvrsno" (ECTS ekvivalent = A) kada student zna 91 - 100% materijala uključenog u nastavni plan i program studijskog programa. Ocjene 9 ili "vrlo dobro" (ECTS ekvivalent B) dobiju se kada je student asimilirao 81 - 90% materijala uključenog u nastavni plan. Ocjene 8 ili "dobro" (ECTS protuvrijednost - C) daju su za dobru demonstraciju teorijske i praktične kompetencije razvijene u okviru jedinice / modula predmeta, a naučio je 71 - 80% ukupnog materijala uključenog u nastavni program studija. Ocjene 6 i 7 ili "zadovoljavajuće" (ECTS ekvivalent - D) date su za demonstracija osnovnih vještina. Studenti su usvojili 61 - 65%, odnosno 66 - 70% materijala. Ocjenjivanje 5 ili "loše" (ECTS ekvivalent - E) navodi se za demonstraciju minimalne kompetencije iz modula studija. student je usvojio 51 - 60% materijala. Ocjene 3 i 4 (ECTS ekvivalent-FX) daju se kada student ne uspije pokazati minimalne kompetencije. Student je asimilirao 31 - 40%, odnosno 41 - 50% materijala. Ocjene 1 i 2 ili "nezadovoljavajuće" (ECTE-ekvivalent-F) daju se studentu koji je demonstrirao minimalno znanje o gradivu 0 - 30%. U slučaju vrednovanja znanja bez ocjena razmatra se da je modul kolegija završen, ako student pokaže posjedovanje vještina predviđenih putem nastavnog plana i programa. Studenti mogu primiti sljedeće kvalifikacije: Prihvaćeno ili odbijeno. Jedan kolegij ima samo jednu završnu ocjenu. Ocjenjivanje koje daje ispitivač može se osporiti u skladu s odredbama. Žalbe trebaju biti proučene od treće strane koje

imenuje dekan fakulteta zajedno s voditeljem odgovarajućeg katedre, prema postupcima utvrđenim od strane Senata obrazovne ustanove.²⁹

4.4. Ostali troškovi

Najveći dio novaca, uz školarine, odlazi na plaćanje smještaja, hrane, prijevoza i ostalih stvari koje su neophodne za život i studiranje.

U Velikoj Britaniji u 2017. godini prosječna studentska najamnina iznosila je 535£ mjesečno (590 EUR), no studenti u Londonu mogu očekivati da će prosječno plaćati 640 £ (700 EUR) mjesečno. Prosječni godišnji trošak za studente je 4.875£ (na temelju 39-tjednog ugovora). Izvan Londona i drugih većih sveučilišnih gradova prosječno je putovanje jednim autobusom oko 45£ mjesečno za studentsku putnu kartu. Studenti na središnjim londonskim sveučilištima trebali bi očekivati da će trošiti 90£ mjesečno na putovanja (londonske podzemne željeznicu, autobusi, tramvaji i vlakovi). Uključujući samostalan smještaj, hranu, troškove tečaja, prijevoz, druženje i komunalne usluge, prosječni životni troškovi godišnje u 2016. godini bili su 8.990£ (9920 EUR).

U Njemačkoj javno zdravstveno osiguranje košta oko 80 EUR mjesečno ako niste stariji od 30 godina ili još niste završili 14. predmetni semestar. Nakon toga, doprinos se povećava na najmanje 160 EUR mjesečno. Na mnogim visokoškolskim ustanovama semestarski doprinos uključuje i troškove „semestralne karte“, odnosno propusnice za javni prijevoz. S semestralnom kartom možete besplatno putovati javnim prijevozom na području oko svoje visokoškolske ustanove šest mjeseci. Ovisno o tome gdje živite, karta može koštati između 25 i 200 EUR i tada je već uključena u semestrski prilog. Međutim, ponekad je potrebno platiti semestralnu kartu uz doprinos za semestre. Studenti u Njemačkoj u prosjeku troše oko 850 EUR mjesečno za troškove života. Studenti za smještaj plaćaju između 290 i 560 EUR mjesečno, ovisno o mjestu u kojem se nalazi njihova visokoškolska ustanova. Ukoliko student odluči živjeti sam to će ga stajati 360 EUR mjesečno, a ukoliko se odluči na život na kampusu plaćat će od 150-240 EUR. Karta za javni prijevoz za studente iznosi između 30 i 60 EUR mjesečno, također ovisno o gradu.

²⁹ GRADING SCALE IN MOLDOVA, dostupno na: <http://cci.ulim.md/assets/files/studenti-straini/GRADING-SCALE-IN-MOLDOVA.pdf>, (Pristupljeno:15.09.2019.)

U Italiji troškovi smještaja kreću se od 200 do 300 EUR mjesečno. Studenti koji žive sami plaćaju oko 266 EUR mjesečno, oni koji žive u studentskom smještaju plaćaju između 200-300 EUR mjesečno. Iznajmljivanje ili dijeljenje stana iznosi između 250 i 600 EUR mjesečno. Sveučilišta imaju odjeljenje za stanovanje ili ured koji upravlja smještajem za studente. Javni prijevoz u Italiji je pristupačan. Za studente, mjesečna karta za autobus, tramvaj ili metro iznosi negdje između 25 do 35 EUR mjesečno.

U Norveškoj je visoki standard i skupi troškovi. No, studenti ostvaruju popust na javni prijevoz, muzeje, koncerte i kulturna događanja. Procjena prosječnog studentskog proračuna u Norveškoj iznosi oko 12 122 NOK (1221.82 EUR) mjesečno (2019.) za većinu troškova, uključujući smještaj, hranu, nastavne materijale, javni prijevoz i aktivnosti. Sljedeće su aproksimacije uobičajenih troškova učenika: Smještaj: 3000 NOK (302 EUR), Kartica za studentski autobus (mjesec dana): 460 NOK (47 EUR), Udžbenici (jedan semestar): 1600-3500 NOK (161 – 351 EUR), Hrana (studentski restoran): 65-100 NOK (6-10 EUR).³⁰

U Španjolskoj za zajedničku sobu u stanu očekuje se da će u Madridu plaćati oko 350–600 EUR mjesečno, odnosno oko 300 EUR mjesečno u Sevilli ili Valenciji . Zdravstveno osiguranje je obvezno. Za studente mlađe od 28 godina zdravstveno osiguranje pokriva studentski fond za osiguranje; drugi moraju organizirati vlastito zdravstveno osiguranje. Studenti iz EU-a mogu koristiti svoju europsku karticu zdravstvenog osiguranja (EHIC).

U Rumunjskoj životni troškovi studenata u usporedbi s drugim europskim zemljama nisu toliko skupi. Primjerice, iznos studentskog doma je 70 EUR mjesečno za trokrevetnu sobu. Privatni apartman iznosi između 150 i 400 EUR mjesečno. U akreditiranim visokoškolskim ustanovama u Rumunjskoj dobivaju besplatni unutarnji željeznički prijevoz u svim kategorijama vlakova, tijekom kalendarske godine, bez obzira na udaljenosti ili putova putovanja.

U Ukrajini, ovisno o gradu i načinu života, prosječni mjesečni proračun može varirati od 150 do 300 EUR. Odmah nakon upisa na sveučilište, student dobiva međunarodnu studentsku iskaznicu, na koju se ostvaruje popust do 30% za avionske karte i 40% popusta na karte za vlak i autobus. Sveučilišta izdaju studentsku putnu kartu o državnom prijevozu (metroi, tramvaji, trolejbusi, vlakovi ili autobusi) i košta samo 4.5

³⁰ Bergen Sveučilište , <https://www.uib.no/en> , (Pristupljeno 15.09.2019.)

EUR mjesečno. Naknade za spavaonice ili hostele za 1 godinu su između 540 i 1100 EUR. Trošak hostela varira od dijeljenja soba s drugim studentima.

Svaki strani student u Rusiji mora imati zdravstveno osiguranje. Troškovi osiguranja iznose od 6000 rubalja do 20000 rubalja, ovisno o grupi usluga i troškovima pokriva (otprilike od 84- 280 EUR). Prosječni proračun ruskog studenta za smještaj iznosi 35 000 rubalja mjesečno (oko 500 EUR).³¹ Sveučilište izdaje studentsku propusnicu za različita sredstva javnog prijevoza (podzemna, autobusna) i košta samo 4.5 EUR mjesečno. Studenti dobivaju 40% popusta na redovnu cijenu za kartu za vlak ili autobus. Uz jeftine studentske prijevozne propusnice nije neuobičajeno da ukupni troškovi života dostižu i manje od 450 EUR mjesečno.

Troškovi života u Bjelorusiji su niski u usporedbi s drugim europskim državama. Da biste ugodno živjeli dok ste u Bjelorusiji, studentu će za životne troškove trebati od 1000 EUR do 1400 EUR godišnje. Cijena komunalnih usluga kao što su voda, struja i smeće kreće se od 30 EUR do 50 EUR.

4.5. Međunarodni studenti i vize

Međunarodnim studentima koji dolazi iz zemalja izvan Europskog gospodarskog prostora (EEA) ili Švicarske, potrebna je studentska viza za studij u većini zemalja unutar EU.

U Velikoj Britaniji studira više od 442.000 međunarodnih studenata. Ako imate 16 godina i ne živite unutar EU ili EEA , možete podnijeti zahtjev za vizu „Tier 4“ (opći student), službenu studentsku vizu u Velikoj Britaniji. Prilikom podnošenja zahtjeva za vizu mora se prikazati imate li dovoljno novca za pokrivanje školarina i ostalih troškova. Oni koji apliciraju za studentsku vizu „Tier 4“ i dolaze u Veliku Britaniju 6 mjeseci ili duže, bit će obvezni platiti zdravstveni dodatak za imigraciju kao dio naknade za prijavu vize. Studenti će morati platiti 300 funti godišnje za vrijeme trajanja vize. Ako studiranje uključuje dio godine koji iznosi 6 mjeseci ili manje, iznos koji se plaća za tu godinu

³¹ Russia. Study , Official Website for Foreign Nationals Enrollment for Study in Russian Federation - <https://russia.study/> , (Pristupljeno 15.09.2019.)

iznosit će 150 funti. Ako isti uključuje dio godine koji traje više od 6 mjeseci, isplatit će se cijeli godišnji iznos od 300 funti. Doplata za imigracijsko zdravstvo daje pravo studentima četvrtog razreda na pristup NHS njezi u Velikoj Britaniji bez dodatnih troškova na isti način kao stalni prebivalište u Velikoj Britaniji. Ako vaša prijava za vizu nije uspješna, automatski će vam se vratiti imigracijsko zdravstveno doplata (ali ne i naknada za izdavanje vize). Naplata se neće djelomično vratiti ako napustite Veliku Britaniju prije isteka vaše vize. Doplata se također ne vraća ako ne koristite NHS za vrijeme svog boravka u Velikoj Britaniji. Za Državljanke EEA i Švicarske Ministarstvo zdravlja Velike Britanije preporučuje se prije dolaska u Veliku Britaniju pribaviti europsku karticu zdravstvenog osiguranja (EHIC). Puno je zabrinutosti vezane za Brexita. Mjerodavne institucije u Engleskoj, Škotskoj i Walesu, odgovorne za brigu o obrazovnim pitanjima u svakoj od zemalja Ujedinjenog Kraljevstva, već su javno izjavile da je trenutni status studenata EU studenata za studente iz EU koji trenutno pohađaju sveučilište u Velikoj Britaniji ili one koji će započeti studij. u 2019. ili 2020. ili ostaju netaknuti.³²

Broj međunarodnih studenata u Njemačkoj svake godine sve više i više raste. U zimskom semestru 2017/2018 upisano je 374.951 međunarodnih studenata, što je porast od 4,5% u odnosu na zimski semestar 2016/2017 (358.895 studenata). Većina međunarodnih studenata studira inženjerstvo na njemačkim sveučilištima, a drugo najpoželjnije studijsko polje za međunarodne studente su društvene znanosti, pravo ili ekonomija (27%). Ako dolazite iz Europske unije, Europskog gospodarskog prostora ili Švicarske, za ulazak u Njemačku i studiranje ondje nije potrebna viza ili druga dokumentacija. No, po dolasku u Njemačku, morate se prijaviti u uredu za prijavu lokalnih stanovnika. Za studente koji nisu članovi EU, trebati će vizu ili dozvolu boravka i dokaz da mogu pokriti troškove života za vrijeme boravka u Njemačkoj. Prvi i vjerojatno najvažniji dokument za prijavu studentske vize je prijemno pismo. Ovo će pružiti dokaz da ste primljeni na njemačko sveučilište.

³³Ako dolazite iz zemlje izvan EU / EEA i želite studirati u Norveškoj, uvijek morate podnijeti zahtjev za dozvolu studentskog boravka, također poznat kao dozvola za studiranje. Ako ste iz EU / EEA i ostajete dulje od 90 dana, morate se registrirati kao student. Možete se registrirati nakon što stignete u zemlju. Morate platiti pristojbu za

³² Studying in UK, <https://www.studying-in-uk.org/>, (Pristupljeno 16.09.2019.)

³³ UDI – Immigration to Norway, <https://www.udl.no/en>, (Pristupljeno 15.09.2019.)

prijavu, dostaviti dokaz da ste upisali na studijski program na sveučilištu, potvrdu da ste upisali redovni studij.

Ukoliko želite studirati u Rumunjskoj, morate imati dokumente koji dokazuju vaše državljanstvo u EU te morate imati obrazovne dokumente poput prošlih diploma. Studenti će morati položiti prijemni ispit koji se može upravljati na rumunjskom, jeziku nacionalne manjine (poput mađarskog) ili široko rasprostranjenom međunarodnom jeziku (poput engleskog). Strani studenti u Rumunjskoj mogu studirati na državnim ili privatnim sveučilištima o vlastitom trošku. Mogu studirati na rumunjskom jezikom, a ukoliko student već ne govori rumunjski, dobiva dodatnu pripremnu godinu učenja jezika. Moguće je studiranje i na stranim jezicima ukoliko odabrano sveučilište nudi tu mogućnost. Studenti kojima je potrebna viza školarinu moraju plaćati u jednom obroku za vrijeme podnošenja vize ili prije podnošenja zahtjeva za vizu za prvu godinu i nakon toga svake sljedeće. Studenti koji ne trebaju rumunjsku studentsku vizu, školarinu mogu platiti odjednom ili u obrocima, dva obroka (po semestru) ili tri obroka (trimestru).

Prijem stranih državljana na sveučilišta u Ukrajini provodi se na temelju razgovora i na osnovu prethodnih dokumenata o obrazovanju. Zahtjeve za visinom ocjena stranih kandidata određuje svako sveučilište zasebno. Studiranje međunarodnih studenata na sveučilištima u Ukrajini provodi se na ugovornoj osnovi. Približni troškovi školarine i hostela kreću se od 3100 do 7200 EUR godišnje. Naknada za školovanje i naknadu za pripremi odjel kreće se od 1800 do 3600 EUR godišnje. Privlačenje mnogih međunarodnih studenata koji žele studirati u ovoj istočnoeuropskoj zemlji je niska cijena života i školarina, posebno u usporedbi s drugim popularnim studijima u inozemstvu. Međunarodni studenti najčešće upisuju fakultet medicine, farmacije, zdravstvene zaštite i stomatologije.

Za studiranje u Rusiji, treba imati studentsku vizu. Postupak nabave Vize obično obavlja ustanova u kojoj se planira studirati. Nakon što se službeno ponudi mjesto, međunarodni odjel će ispuniti prijavu. U roku od sedam dana od dolaska u Rusiju, treba imati registriranu vizu. Viza vrijedi samo tri mjeseca kada se prvotno nabavi, pa će je trebati produžiti nakon što se dođe u zemlju.

4.6. Studijski programi – Ekonomija, razlike i sličnosti

Studij ekonomije je jako popularan u današnjem društvu. Gotovo svako sveučilište nudi taj studij, a isto tako, od sveučilišta do sveučilišta isti taj studij je u nečemu drugačiji. Najpoznatiji u Hrvatskoj je Ekonomski fakultet u Zagrebu, najbolje globalno sveučilište sa studijem ekonomije je Oxford u Velikoj Britaniji. No, u ovome dijelu promatrat ćemo neke razlike i sličnosti u studijima ekonomije u Norveškoj, Hrvatskoj i Rusiji. Iako su Norveška i Hrvatska obje u Europskoj Uniji, neke razlike ipak postoje. Isto tako, iako su sve tri gore navedene države prihvatile Bolonjski proces, i dalje postoje razlike.

U Zagrebu postoji Integrirani preddiplomski i diplomski sveučilišni studij ekonomije koji traje 5 godina, potrebno je sakupiti 300 ECTS, a moguće je upisati redovan ili izvanredan studij. Na istom fakultetu možemo upisati i preddiplomski te diplomski studij, oba imaju mogućnost sveučilišnog ili stručnog studija. Također, može se upisati i Poslijediplomski specijalistički studiji. Preddiplomski sveučilišni studij ekonomije traje 4 godine, ukupno 240 ECTS-a, dok diplomski sveučilišni studij traje 1 godinu. Ovdje ću samo skrenuti pažnju na Ekonomski fakultet u Puli gdje isti programi već u samome početku traju drugačije, i donose drugačiji broj ECTS-a. Dakle, već sada možemo primijetiti kako samo unutar iste države postoje neke razlike. Preddiplomski stručni studij u Zagrebu traje 3 godine (180 ECTS-a), a diplomski 2 godine (120 ECTS-a). Poslijediplomski specijalistički studiji traju 1-1.5 godina. (60 odnosno 90 ECTS bodova) za kandidate sa završenim odgovarajućim četverogodišnjim dodiplomskim sveučilišnim studijem, diplomskim sveučilišnim studijem odnosno integriranim preddiplomskim i diplomskim sveučilišnim studijem (s ukupno 300 ECTS bodova).³⁴

Na Norveškom sveučilištu Znanosti i Tehnologije (NTNU) moguće je upisati preddiplomski studij, integrirani preddiplomski i diplomski studij ekonomije, diplomski studij, te doktorski studij. Preddiplomski studij traje 3 godine i donosi 180 ECTS bodova, a studentima se nudi mogućnost kombiniranja različitih tečaja. Diplomski studij traje 2 godine, nudi mogućnost izbornih i obaveznih predmeta i magistarskim radom (30 ECTS), a ukupno se ostvaruje 120 ECTS bodova.

³⁴ Ekonomski fakultet u Zagrebu, <http://www.efzg.unizg.hr/>, (Pristupljeno 16.09.2019.)

U Rusiji na Ekonomskom fakultetu Moskovskog državnog sveučilišta osposobljava studente u sustavu na više razina: preddiplomska razina - magisterij – doktorska razina. Na prvoj razini, razina prvostupnika traje 4 godine. Druga razina traje 2 godine.

U svakom od promatranih sveučilišta obavezni kolegiji su mikroekonomija, makroekonomija, statistika, matematika, ekonometrija, strani jezik, računovodstvo, trgovačko pravo, međunarodna ekonomija, i dosta drugih.³⁵ Svaki kolegij na svakom zasebnom sveučilištu nosi različiti broj ECTS-a. Na EFZG mikroekonomija donosi 9 ECTS-a, u Norveškoj mikroekonomija donosi 7.5 ECTS-a. Marketing u Zagrebu nosi 6 ECTS-a, na NTNU-u 7.5 ECTS-a. Na NTNU studentima se nudi mogućnost kombiniranja različitih tečaja; od trgovačkog prava, preko makroekonomije, mikroekonomije, marketinga, različitih računovodstvenih kolegija i slično. Bitno je da sakupe 180 ECTS-a u tri godine. Promatranjem kolegija koje nudi NTNU primijetila sam da ima nekoliko kolegija za koja se uopće ne održavaju predavanja, već se samo održavaju ispiti. To nije slučaj na ostala dva ekonomska fakulteta koja sam proučavala.

³⁶MSU pruža mogućnost odabira željenog kolegija već od druge godine studija. Na MSU-u postoje razni izborni predmeti koje je moguće odabrati, primjerice, teorija financija u petom semestru ili demografija u 3. U Zagrebu su drugačiji izborni kolegiji međunarodne financije, poslovna etika, financijsko modeliranje. Primijetila sam dosta sličnosti između redovnih kolegija, no u Rusiji ima ukopno više kolegija na preddiplomskoj razini za razliku od Zagreba. Primjerice, u Zagrebu je obavezni kolegij javne financije, na MSU-u su to poslovne financije. ³⁷

Što se teče nekih pravila, u Hrvatskoj se gledaju ECTS bodovi, u Rusiji su to Krediti. Ocjena je jedinica za procjenu kvalitete rada učenika. U bodovnom sustavu 1 kredit sadrži 50 bodova. Složenost svake akademske discipline izračunava se formulom: 50 bodova x broj kredita. Student ima pravo polagati isti ispit do 2 puta, ukoliko je student

³⁵ Ekonomski fakultet u Zagrebu, <http://www.efzg.unizg.hr/za-studente-29717/satnica/20>, (Pristupljeno 16.09.2019.)

³⁶ Ekonomski fakultet Moskovskog državnog sveučilišta, <https://www.econ.msu.ru/programms/undergraduate/>, (Pristupljeno 16.09.2019.)

³⁷ Ekonomski fakultet u Zagrebu, <http://www.efzg.unizg.hr/study-programmes-and-enrolment/study-programmes-38329/english-taught-study-programmes/undergraduate-study-programmes/bachelor-degree-in-business-10661/programme-structure/10674>, (Pristupljeno 17.09.2019.)

završnu ocjenu „nezadovoljavajući“ dobio tri ili više puta on prestaje biti student na MSU-u. ³⁸

Na EFZG status studenta prestaje ukoliko student u dvije akademske godine nije ostvario barem 35 ECTS bodova. Ispit iz istog kolegija može se polagati najviše 4 puta. Četvrti put se polaže pred komisijom. Ocjenjuje se ocjenama od 1-5, no u evidenciju i druge isprave unose se samo ocjene 5,4,3 i 2. Ovaj sustav uspoređuje se sa ECTS bodovima na sljedeći način: 5=A, 4=B,3=C, 2=D,E, 1=F,FX. ³⁹

Studenti na NTNU ne mogu više od tri puta polagati ispit na istom kolegiju. Fakultet može odobriti četvrti pokušaj. Ako imate posebne potrebe, Fakultet može odobriti peti i posljednji pokušaj. ⁴⁰

³⁸Pozicija o Bodovno-rangiranom sistemu ocjena, Dostignuća studenata ekonomskog fakulteta, Dostupno na stranici ;

<https://www.econ.msu.ru/ext/lib/Category/x4d/x3c/19772/file/%D0%9F%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B6%D0%B5%D0%BD%D0%B8%D0%B5%20%D0%BE%20%D0%91%D0%A0%D0%A1.pdf> (Pristupljeno 17.09.2019.)

³⁹Pravilnik o studiranju na Ekonomskom fakultetu u Zagrebu, dostupno na :

http://www.efzg.unizg.hr/UserDocsImages/pravni_okvir/pravilnik%20o%20studiranju%20na%20efzg.pdf , (Pristupljeno 17.09.2019.)

⁴⁰Norveško sveučilište Znanosti i Tehnologije - <https://innsida.ntnu.no/wiki/-/wiki/English/Number+of+resits+on+the+exam>, (Pristupljeno 17.09.2019.)

5. ZAKLJUČAK

Obrazovanje kao čimbenik pokretanja svijeta i njegovog napretka svoju je važnost stjecalo kroz vrijeme. Dok danas ne možemo zamisliti život bez obrazovanja, imamo generacije koje svjedoče o nekim drugim vremenima, kada obrazovanje nije dobivalo puno pažnje, pa se tako stalnim radom i poticanjem usavršavanja uspješno društvu približiti obrazovanje i njegove dobrobiti. Tako se povrh osnovnog i srednjeg obrazovanja i visoko obrazovanje uspješno omogućiti u većem dijelu svijeta, a to kreće pojavom prvog europskog sveučilišta osnovano u Bologni 1088. (1119.) godine.

Sve više visoko obrazovnih ustanova prihvaća Bolonjski sustav (trenutno 48 država), kojim usklađuju svoj program održavanja nastave, stjecanja kompetencija na istoj razini s drugim ustanovama. Takav sustav pomaže studentima ali i profesorima, da svoja iskustva i načine rade podijele sa većim brojem. Bolonjskim procesom uvedeni su ECTS bodovi kako bi se lakše planirale i priznale studentske kvalifikacije, te olakšala studentska mobilnost. Time se studentima pruža priliku da steknu istu razinu obrazovanja, ali u drugim zemljama.

Razlika u životnim standardima pojedine države utječe na odluku mlade osobe o zemlji u kojoj želi nastaviti svoje visoko obrazovanje. S obzirom da je u nekim bogatijim zemljama studiji skuplji, neki budući studenti si takvu visinu školarine ne mogu priuštiti, pa biraju studije koji su financijski dostupniji. Tako neće birati studije u Španjolskoj, već će, primjerice otići u Rumunjsku. S druge strane, postoje države koje nude besplatne studije, no životni standard je veći, skuplji od drugih, recimo Norveška. Danas se nudi veliki broj stipendija koji su dostupne na različitim sveučilištima, u različitim državama, a koje su dostupne kako za međunarodne i domaće studente.

Za laku međunarodnu razmjenu studenata idealan primjer razvoja i lakšeg odlaska na studij u drugu državu je i sporazum o Europskoj Uniji, koji omogućava da se državljani članice zemlje EU mogu slobodno i jednostavnije kretati između zemalja, te je samim time i izbor visokog studija dostupniji. Tako budući studenti imaju veći izbor studija, koje biraju po svojim željama ali i mogućnostima. Dakle, mobilnost studenata je puno lakša unutar EU uz prihvaćanje programa Erasmus. Za studente koji žele studirati u zemljama Istočne Europe taj proces je malo složeniji samim time jer moraju pribaviti Vizu.

U današnje doba visoko obrazovanje sve je potrebnije. Pružaju se različiti programi za stjecanje visokog obrazovanja, a samim time konkurencija visoko-obrazovnog stanovništva sve je veća na tržištu rada, te time potiču još više napretka u razviju ekonomije, industrije i samoga gospodarstva pojedine države.

LITERATURA

Knjige

1. HARALAMBO M., (1980): Uvod u Sociologiju, Naklada Globus, Zagreb
2. ŠUNDALIĆ A. (2011.): Sociologija, Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera, Ekonomski fakultet, Osijek

Članci:

1. NOKUT 2018, Information On The National Higher Education System, dostupno na: https://www.nokut.no/contentassets/d1fa17093c8f41ac80dcb86cc64de4f0/nokut_punkt8_ds_april-2018.pdf , (Pristupljeno:10.09.2019.)

Zakoni i propisi:

1. Ekonomski Fakultet u Zagrebu (2017.): PRAVILNIK O STUDIRANJU NA EKONOMSKOM FAKULTETU U ZAGREBU, dostupno na : http://www.efzg.unizg.hr/UserDocsImages/pravni_okvir/pravilnik%20o%20studiranju%20na%20efzg.pdf , (Pristupljeno 17.09.2019.)
2. Moskovskog državno sveučilište: POZICIJA O BODOVNO-RANGIRANOM SISTEMU OCJENA, DOSTIGNUĆA STUDENATA EKONOMSKOG FAKULTETA, Dostupno na stranici ; <https://www.econ.msu.ru/ext/lib/Category/x4d/x3c/19772/file/%D0%9F%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B6%D0%B5%D0%BD%D0%B8%D0%B5%20%D0%BE%20%D0%91%D0%A0%D0%A1.pdf> ((Pristupljeno 17.09.2019.)
3. Parlament Republike Moldavije(2014.): PRAVILNIK O OBRAZOVANJU REPUBLIKE MOLDAVIJE, dostupno: https://mecc.gov.md/sites/default/files/education_code_final_version_0.pdf (Pristupljeno 17.09.2019.)

Online Izvori:

1. Agencija za znanost i visoko obrazovanje (2019) : AKADEMSKO PRIZNAVANJE, dostupno na <https://www.azvo.hr/hr/pojmovnik/115-akademsko-priznavanje>, pristupljeno 11.08.2019.

2. Bergen Sveučilište (2019): dostupno na <https://www.uib.no/en> , pristupljeno 15.09.2019.
3. Ekonomski fakultet u Zagrebu, <http://www.efzg.unizg.hr/> , (Pristupljeno 16.09.2019.)
4. Ekonomski fakultet Moskovskog državnog sveučilišta, <https://www.econ.msu.ru>, (Pristupljeno 16.09.2019.)
5. Enciklopedija.hr - <http://www.enciklopedija.hr> , (Pristupljeno 03.08.2019.)
6. Europska komisija - <https://ec.europa.eu/education> , (Pristupljeno 18.08.2019.)
7. hrvatska.eu , Zemlja i ljudi , OBRAZOVNI SUSTAV, dostupno na: <http://www.croatie.eu/article.php?id=35&lang=1> , pristupljeno 10.08.2019.
8. Ministarstvo znanosti i obrazovanja : <https://mzo.hr/hr> , pristupljeno 11.08.2019.
9. NORRIC - The Nordic recognition network, FINSKI SUSTAV VISOKOG OBRAZOVANJA, dostupno na: <https://norric.org/nordbalt/finland>, pristupljeno 05.09.2019
10. Norveško Sveučilište znanosti i tehnologije <https://www.ntnu.edu>, pristupljeno 15.09.2019.
11. Russia. Study , Službena web stranica za upis stranih državljana za studij u Ruskoj Federaciji - <https://russia.study/> , pristupljeno 15.09.2019.
12. Središnji državni portal, BOLONJSKI PROCES, dostupno na; <https://gov.hr/moja-uprava/obrazovanje/visoko-obrazovanje/bolonjski-proces/227>, pristupljeno 18.08.2019.
13. Study In Europe, <https://www.studyineurope.eu>, pristupljeno 15.09.2019.
14. Study In Romania, EDUCATION IN ROMANIA, dostupno na: <https://www.studyinginromania.com/education-romania.html>, pristupljeno 10.09.2019.
15. Studying in UK, <https://www.studying-in-uk.org/> , pristupljeno 16.09.2019.
16. Sveučilište Murcia, ŠPANJOLSKI SUSTAV VISOKOG OBRAZOVANJA, dostupno na; <https://www.um.es/estructura/internacional/in/sist-universitario.php> , pristupljeno 10.09.2019.
17. Sveučilište u Rimu - <http://en.uniroma2.it/> , pristupljeno 01.09.2019.
18. Tehničko Sveučilište u Moldaviji – VODIČ ZA BUDUĆE STUDENTE, dostupno na: <https://utm.md/en/admissions-aid/the-guide-of-future-student/> , pristupljeno 10.09.2019.
19. UDI – Immigration to Norway, <https://www.udi.no/en>, pristupljeno 15.09.2019.

20. Zakon HR, Pročišćeni tekstovi zakona, ZAKON O ZNANSTVENOJ
DJELATNOSTI I VISOKOM OBRAZOVANJU dostupno na:
[https://www.zakon.hr/z/320/Zakon-o-znanstvenoj-djelatnosti-i-visokom-
obrazovanju](https://www.zakon.hr/z/320/Zakon-o-znanstvenoj-djelatnosti-i-visokom-obrazovanju), pristupljeno 11.08.2019.

SAŽETAK

Obrazovanje je jedna od onih industrija koje bilježe najveći rast unatrag posljednjih sto godina. Danas ono postaje jedno od glavnih kapitala koje pojedinac može imati.

Razvitkom obrazovnih sustava, danas je skoro nezamislivo pronaći posao samo sa završenom srednjom školom, pa je potrebno upisivati različita sveučilišta i ostale visokoobrazovne institucije. Uobičajno je da visoko obrazovanje traje nekoliko godina, a završava primitkom određenog akademskog zvanja.

Unatoč pokušajima usklađivanja obrazovnoga sustava, potaknute Bolonjskom deklaracijom, još uvijek postoje razlike, kako zbog kulturnih različitosti tako i različitih ekonomskih okvira. Tom Deklaracijom dolazi do modernizacije obrazovnih sustava i osposobljavanja kako bi se osiguralo ispunjavanje potrebe promjenjivog tržišta rada. Uvode se tri razine studija, ECTS bodove te nove akademske titule i stručne nazive. I iako je većina država iz Europe potpisala taj sporazum, neke razlike i dalje postoje. Recimo, neke su uvele sustav 3+2, druge imaju 4+1 sustav. Tu se prvenstven misli na trajanje pojedine razine visokog obrazovanja: preddiplomski + diplomski studij. Uz trajanje neke razine, postoje razlike u školarinama, ocjenjivanju, ispitima, predavanjima i slično.

Ključne riječi: visoko obrazovanje, program, Bolonjskih proces, ECTS, sličnosti, školarine, sveučilište

SUMMARY

Education is one of those industries that has seen the greatest growth over the last hundred years. Today it becomes one of the major capital an individual can have.

With the development of educational systems, it is almost unimaginable to find a job today only with a high school diploma, so it is necessary to enroll in various universities and other higher education institutions. It is common for higher education to last for several years, ending with the receipt of a certain academic title.

Despite attempts to harmonize the education system, triggered by the Bologna Declaration, there are still differences, both due to cultural differences and different economic frameworks. That Declaration brings modernization of education systems and training to ensure that the need for a changing labor market is met. Three levels of study, ECTS credits and new academic titles and professional titles are being introduced. Although most countries in Europe have signed the agreement, some differences still exist. Let's say some have introduced a 3 + 2 system, others have a 4 + 1 system. This is primarily about the duration of each level of higher education: undergraduate + graduate study. With the duration of some level, there are differences in tuition fees, grades, exams, lectures and other similarities.

Key words: higher education, program, Bologna process, ECTS, similarities, tuition fees, university